

BORBENA DEJSTVA U ČETVRTOJ NEPRIJATELJSKOJ OFANZIVI

a) Uvođenje brigade u borbu

U povlačenju iz Gračaca, posle neuspelog napada, bataljone 2. ličke brigade pratilo je rđavo vreme. Oštra bura, niska temperatura i sneg iscrpljivali su i poslednje ostatke snage iz već promrzlih i premorenih boraca i jedinica. Uveče, 15. januara, sve jedinice brigade zakonačile su u selima južno i bliže Bruvnu. Sutradan brigada je, po jakoj hladnoći i snegu, pomerena u rejon Klapavice - Mazin na odmor i sređivanje. U Mazin su smešteni 1. i 4. bataljon, a u Klapavice (Cеровac, Krtinići, Obradovići) 2. i 3. bataljon. Oštra lička zima bila je u punom jeku, sneg je neštedimice padao, pa je toga dana već dostizao visinu od 30 do 60 santimetara.

Razmešteni po kućama, zaštićeni od studeni, okruženi punom pažnjom i ljubavlju naroda, borci su imali sve uslove za oporavak. Uz dobru i redovnu ishranu iz svih selaja neprekidno pristizala odeća i obuća (džemperi, šalovi, čarape, cokolje, oputari opanci, rukavice) što je uveliko pospešivalo odmor i oporavak boraca. Istovremeno, starešine i štabovi imali su mnogo posla oko saniranja stanja i rešavanja brojnih problema u jedinicama, proizašlih iz neuspelog napada na Gračac. Valjalo je stanje što pre sanirati, jedinice srediti, organizaciono učvrstiti i osposobiti za borbe i napore koji su neposredno predstojali. Stoga je 18. januara u štabu divizije u Cerovcu (kuće Gutešine) održana konferencija sa štabovima brigada, kojoj su prisustvovali komandanti i politički komesari bataljona 2. brigade. Konferencija se nije upuštala u detaljnu analizu neuspelog napada, niti u utvrđivanje uzroka poraza, pa time i odgovornosti za njega, već se nastojalo da se celovito i realno sagleda pravo stanje u brigadi i utvrde mere koje treba hitno preduzeti da se ono popravi. Tom prilikom je utvrđeno daje usled »neuspele operacije i udaraca koje je pretrpjela ta brigada, nastupila mala kriza«, pa su utvrđene i mere koje treba preduzeti »pa da se kriza što prije prebrodi.«²⁰⁷¹ No, vremena za sprovođenje svih dogovorenih mera nije bilo. Upravo toga dana, trupe italijanskog 5. armijskog korpusa završavale su koncentraciju za operaciju »Vajs« (Weiss), u nas poznatu pod nazivom 4. neprijateljska ofanziva, pa je 2. brigada morala ubrzo krenuti na svoj deo fronta i stati u odbranu naroda i slobodne teritorije u Lici od nasrtaja moćnih udruženih neprijateljskih snaga.

Glavne snage 5. armijskog korpusa, sastava dve ojačane italijanske divizije (»Re« i »Sasari«) - oko 22.000 vojnika, četiri ustaško-dmohranske bojne - oko 3.000 vojnika i oko 1.100 četnika, stajale su ujutro 19. januara prikupljene u rejonima: Vrhovine, Lički Osik-Široka Kula, Raduč-Lovinac i u Gračacu, spremne za nastupanje određenim (odvojenim) pravcima po kolonama. Pomoćne snage ovoga korpusa činila je Grupa »Fabri« (komandant general Fabri) iz divizije »Lombardija«, jačine oko 5.000 vojnika, usmerena iz rejona Ogulina da dejstvuje

207) AVII, film 3/694-695.

prema Slunju i između Slunja i Plaškog. Početak nastupanja bio je utvrđen za 20. januar, što je i ostvareno. Pred moćnim glavnim snagama neprijatelja stajala je 6. lička divizija sa svojih oko 3.262 boraca, ojačana Ličkim partizanskim odredom - oko 1.000 boraca, svega do 4.300 boraca. Front odbrane 6. divizije poklapao se u potpunosti sa frontom napada italijanskih divizija »Re« i »Sasari«, ojačanih ustaško-domobranskim i četničkim snagama.

Ne može se pouzdano utvrditi šta je štab divizije znao o neprijateljskim namerama i snagama pre početka njihovog nastupanja, kakve je imao zamisli i planove dejstva (ako ih je uopšte i imao) u odbrani slobodne teritorije u Lici. Iz postojeće dokumentacije, a i iz rekonstrukcije zbivanja i dejstava posle početka neprijateljskog nastupanja, proizilazi da štabu divizije, i ne samo njemu, mnogo bitnog nije bilo jasno u neprijateljskim zamislima, planovima i namerama. Iz njih takođe proizilazi da su, u času neprijateljskog nastupanja, postojale bitno drugačije zamisli i namere za upotrebu i dejstva 6. divizije od kasnije realizovanih. Da bi koliko - toliko razjasnio situaciju štab 1. hrvatskog korpusa, 19. januara u 17. časova, traži od štaba 6. divizije da mu najhitnije dostavi podatke o stanju i broju Italijana u Gračacu (u mestu i na stanici). Sutradan, 20. januara u 12. časova štab korpusa je iz 6. divizije primio sledeću depešu: »Talijanske i hrvatske snage jačine do 7.000 otpočele su pokrete prema slobodnoj teritoriji sa pravca Lovinac - Komićska Prevoja, dostigle selo Komić«. Mada je to bio početak neprijateljskog nastupanja, podatak kao da nije ozbiljno shvaćen, pa je iz štaba korpusa odmah, u 15.15 časova upućena 6. diviziji depeša: »Po naređenju Vrhovnog štaba vaše dve brigade trebaju u noći 24. na 25. očistiti Veliku Popinu, posle toga Malu Popinu, Zrmanju i Padane. U Velikoj Popini komandant 6. divizije sastaje se sa predstavnikom V.Š. koji rukovodi tamošnjim operacijama ... Jednu brigadu ostaviti na sektoru Gospić - Gračac«. Istog dana u 19 časova, štab divizije je obavestio štab korpusa da ima verodostojne podatke da Italijani treba da zauzmu prostor Ljubovo - Bunić - Korenica - Udbina - Ploča. Odmah, u 20. časova istog dana, iz štaba korpusa upućena je štabu divizije depeša: »Naređenje V.Š. opozvano. Neka odmah krenu dve brigade za Korenicu, a jedna neka ostane na sektoru Gračac - Gospić«.²⁰⁸ Očigledno, štabovi korpusa i divizije ni 20-og uveče, mada je neprijatelj u toku dana vodio snažan napad na pravcu Lovinac - Udbina, nisu bili upoznati sa situacijom. Još uvek su bili u nedoumici kakve su stvarne namere neprijatelja (grupisanje snaga, pravci i ciljevi dejstva), pa zbog toga nisu imali jasne ni sopstvene koncepcije za celishodnu upotrebu raspoloživih snaga i sredstava. Jedino ovakvim stanjem može se objasniti činjenica da su još u tome trenutku na prostoru Gračac - Mazin stajale dve kompletne brigade, a dva izuzetno važna pravca (preko Ljubova i Čudina Klanca) stajala su pred neprijateljem otvorena i nebranjena. Istina, ove pravce je kontrolisao 3. bataljon Ličkog partizanskog odreda svojim snagama jedva dovoljnim za izviđanje i osiguranje, ali potpuno nedovoljnim za valjanu odbranu. Pošto je Vrhovni štab povukao naređenje za upotrebu glavnih snaga 6. divizije u pravcu Popina-Zrmanja, štab korpusa zbog nepoznavanja situacije brzopoleto donosi odluku i naređuje da se odmah dve brigade upute u rejon Korenice, što nije moglo biti sprovedeno. Umesto toga, samo dva bataljona 2. brigade upućena su 21. januara ujutro prema Ljubovu i Babinom Potoku, dok se štab brigade sa dva bataljona i dalje zadržao u rejonu Mazina, daleko preko 80 kilometara od Babina Potoka. Uvažavajući navedene činjenice, kao i činjenice da su bataljoni 3. brigade (u Vraniku i Komiću) bili iznenađeni neprijateljskim napadom, a slično se desilo i sa bataljonom 1. brigade u Glogovu, osnovano je mišljenje da štab 6. divizije, ne samo 19-og uveče nego ni 21-og ujutru, nije imao potpunu koncepciju i utvrđen plan i odluku za raspored i upotrebu celokupnih snaga. Oslanjajući se na iznete činjenice, ostaju

208) AVII, k. 420A, br. reg. 31/1-30.

bez podloge teze koje polaze od toga daje štab divizije još 19. januara stvorio jasnu koncepciju dejstava, utvrdio planove rasporeda i zadataka jedinica, kako se to vidi iz nekih objavljenih radova.²⁰⁹ Proizilazi da se do toga došlo sa puno teškoća i dilema, postepeno i u skladu sa iskazivanjem neprijateljskih namjera, ali ipak u krajnjem veoma uspješno i pravovremeno, čemu je mnogo doprineo i neprijatelj svojim mlakim i neodlučnim dejstvom - nastupanjem.

Pošto je, rano ujutro 21. januara, 31. ustaška bojna iz Lovinca neometano upala u selo Komić, iznenadivši jedan bataljon 3. brigade, bez otpora je zauzela selo i visove iznad njega. U susret neprijatelju, a u pomoć iznenađenom bataljonu, upućeni su iz Klapavica 2. i 3. bataljon 2. brigade. Neprijatelj je suzbijen i potisnut iz sela, pa su bataljoni 2. brigade povraćeni u Klapavice. Sutradan su ova dva bataljona upućena prema Ljubovu, odnosno Babinu Potoku, dok se štab brigade sa ostala dva bataljona i dalje zadržao u Mazinu. U štabu divizije i 21. ujutru bilo je mnogo nejasnog u situaciji i dosta dilema šta treba uraditi. Drugi bataljon »Ognjen Priča« ojačan četom mitraljeza (6 oruđa) 5. mitraljeskog bataljona brigade, po vedrom danu ali oštroj buri i dubokom snegu, krenuo je na marš pravcem: Ondić - Čojluk - Mekinjar - Svrackovo Selo i oko 20 časova stigao na Ljubovo u rejonu Opšenice, Rakići, Vukmirovići. Treći bataljon »Mićo Radaković« ojačan takođe četom mitraljeza, po istom vremenu, uputio se pravcem: Ondić - Jošani - Korenica - Homoljac i, po svemu sudeći, stigao pre podne 22. januara u rejon Gornjeg Babinog Potoka, uhvativši vezu sa 3. bataljonom (bez čete) Ličkog partizanskog odreda. Četa ovoga bataljona koja je bila na Ljubovu stavljena je pod komandu štaba 2. bataljona čim je on pristigao. Rano ujutru 22. januara iz Mazina se pokrenuo štab 2. brigade sa ostala dva bataljona, što znači daje tek tada odlučeno da se kompletna 2. brigada upotrebi za odbranu pravaca od Vrhovina, odnosno Široke Kule. Uveče, istog dana, 1. bataljon je stigao na Ljubovo,²¹⁰ dok su štab brigade i 4. bataljon, kako izgleda, stigli u rejon Živulje i Turjanskog u toku 23. januara. Pod komandu štaba brigade stavljen je kompletan 3. bataljon Ličkog partizanskog odreda u zatečenom rasporedu. Osim toga, brigada je bila ojačana sa dva minobacača 81 mm (u dokumentima se nazivaju teškim) i oba su pridana bataljonima na Ljubovu. Prema tome, 2. lička brigada - komandant Miloš Uzelac, politkomesar Đuro Stanković - bila je kompletna i razvijena za borbu u toku 23. januara, u ovome rasporedu.

U rejonu selo Gornji Babin Potok - selo Turjanski, prema Vrhovinama, položaje su poseli: 3. bataljon »Mićo Radaković« 2. brigade, komandant Ivan Grahovac i politkomesar Sava Savica Dopuđa, i 4. bataljon - Udarni 2. brigade, dužnost komandanta vršio je Milanko Mihovilović i politkomesar Petar Basta, ojačani 3. bataljonom Ličkog partizanskog odreda (bez čete na Ljubovu) i četom mitraljeza 5. mitraljeskog bataljona brigade, uz koju se nalazio i štab ovog bataljona. Brojno stanje ovih snaga bilo je oko 650 boraca. Na istočnoj strani Gornjeg Babinog Potoka (zapadne padine Čudinog Klanca tt. 828) položaje u obliku potkove držao je 3. bataljon 2. brigade sa jednom četom Ličkog partizanskog odreda. U Turjanskom, 4. bataljon je bio još u sređivanju (posle poraza u Gračacu) i u ulozi brigadne rezerve. Istovremeno, on je sa jednom četom 3. bataljona Ličkog partizanskog odreda zatvarao ovaj pravac od Crne Vlasti i Donjeg Babinog Potoka, na liniji: Sječivica-Velika Greda (k. 983) - Klanac, isturajući patrole prema Čanku i Ramljanima.

209) Autor ima u vidu radove: Nikica Pejnović »Dejstva divizije u zimskoj operaciji početkom 1943«, u knjizi »Šesta proleterska divizija« Epoha, 1964. Zagreb, Branko Perović: Borba u Lici u toku operacije »Vajs I«, Vojno-istorijski glasnik br. 2, 1967. Dako Barać: »Borbe na širem području Krbave u toku četvrte neprijateljske ofanzive«, str. 588-610, Rade Ratković: »Bataljon 'Ognjen Priča' u četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi«, sve objavljeno u zborniku »Kotar Korenica i kotar Udbina u NOR-u i ...«, Historijski arhiv u Karlovcu, 1979. (Zb. V-12, dok. 89, V-13, dok. 50).

210) Zb. V-13, dok. 50. U pomenutoj knjizi, Rade Ratković i Dako Barać tvrde daje to bilo 23. januara uveče.

Na zapadnim padinama platoa Ljubovo, prema Širokoj Kuli, na liniji Gradina (k. 882) - Tepšanovac (k. 852), položaje su držali 1. i 2. bataljon 2. brigade sa jednom četom 3. bataljona Ličkog partizanskog odreda, četom mitraljeza 5. mitraljeskog bataljona brigade i vodom minobacača 81 mm (2 oruđa). Bataljon »Stojan Matić«, komandant Dragan Rakić i politkomesar Jovo Bogdanović, držao je položaje u rejonu Gradina-Podovi, a bataljon »Ognjen Priča«, komandant Rade Ratković i politkomesar Petar Balać Žika, sa četom Ličkog odreda držao je položaje u zahvatu puta selo Srdari - Mileusnići do Tepšanovca. Brojno stanje ovih snaga moglo je iznositi do oko 700 boraca. Za objedinjeno komandovanje ovim snagama obrazovanje Operativni štab za Ljubovo, sa komandantom 1. bataljona i komesarom 2. bataljona na čelu.

Razvojem 2. brigade na pomenutim položajima završen je razvoj celokupnih snaga 6. divizije na vrlo širokom frontu, od Babina Potoka, preko Ljubova, Pločanskog Klanca (k. 733), Derin Gaja do Srpskog Klanca (k. 906,930), grupišući snage po međusobno jako odvojenim pravcima, što je otežavalo i jako usporavalo manevar snagama po pravcima, pogotovo što divizija nije imala rezerve. Druga brigada, na desnom krilu divizijskog rasporeda, branila je dva međusobno potpuno odvojena ali konvergentna pravca (u rejonu Korenice) sa ravnomerno podeljenim snagama po njima, što je u prvoj fazi gotovo isključivalo međusobno sadejstvo, pa i manevar unutar brigade. Treća brigada u širem rejonu Pločanskog Klanca i 1. brigada u širem rejonu Derin Gaja branile su se prikupljenim snagama, dok su se u rejonu Srpskog Klanca branili 1. i 2. bataljon Ličkog partizanskog odreda.

Pravcima koje je branila 2. lička brigada nastupala je, u centru rasporeda 5. armijskog korpusa, italijanska divizija »Re«, pod komandom generala Rafala Peligre, sa svim svojim formacijskim snagama koje su učestvovala u operaciji,²¹¹ pojačana sa dve ustaško-domobranske bojne, četom tenkova i oko 850 četnika, iz okoline Vrhovine i Otočca, od kojih je nekoliko stotina aktivno učestvovalo u borbi. Ove snage obrazovale su dve napadne kolone, dok su treću (desnokrilnu) napadnu kolonu ove divizije obrazovale snage divizije »Sasari« i ustaškog 4. stajaćeg djelatnog zdruga, njoj potčinjene samo iz taktičkih razloga, jer je po prvobitnoj zamisli (korpusna zapovest od 15. januara) trebalo konvergentno da dejstvuje prema Korenici.

Pravcem Vrhovine - Prijeboj prema Bihaću nastupala je leva napadna kolona »Re«, sastava: 1. pešadijski puk »Re«, 2. lovačka bojna (ukupno 4 bataljona) i četa tenkova, pod komandom pukovnika Đuzepe Angelinija (grupa »Angelinik«), komandanta 1. puka.

Pravcem Lički Osik - Bunić - Korenica nastupala je srednja napadna kolona »Re«, sastava: 2. pešadijski puk »Re« (bez jednog bataljona) i 34. ustaška bojna (ukupno tri jaka bataljona), pod komandom pukovnika Adelma Pederzanija, komandanta 2. puka (grupa »Pederzani«).

Pravcem Raduč - Udbina - Korenica, iz rejonu Lovinac - Raduč, nastupala je desna napadna kolona »Re«, sastava: 151. pešadijski puk »Sasari« (bez 2. bataljona), jedan bataljon 152. pešadijskog puka »Sasari«, ustaški 4. stajaći zdrug (31. i 32. ustaška bojna i 2. gorska bitnica), ukupno pet jakih bataljona, četa tenkova i pontonirsko odeljenje, pod komandom pukovnika Zanotia, komandanta 151. puka »Sasari« (grupa »Zanoti«), Pošto, nakon četiri dana borbi, nije uspjela savladati 3. ličku brigadu u rejonu Pločanskog Klanca, kolona je pojačana 73. ba-

211) Od formacijskih jedinica divizije »Re« u napadu nisu učestvovala njena formacijska Legija crnih košulja (dva bataljona) i jedan bataljon 2. peš. puka »Re«, koji su obezbeđivali garnizone u pozadini. Zatim nije učestvovala njena protivavionska i protivtenkovska artiljerija, jer nije bilo potrebe. Ali je zato, 26. januara ujutro, u njen sastav ubačen 16. bataljon »M« (Musolini) iz korpusne rezerve da pojača kolonu na pravcu Vrhovine - Prijeboj, pa su ojačanja (tri bataljona jaka) nadoknadila izostale formacijske jedinice.

taljonom crnih košulja divizije »Sasari«, pa ipak joj je trebalo punih 12 dana da preko Klanca kroz Tušice savlada prostor od oko 8 km od PLoče do Ljeskovca (tt. 811). Kasnije je razvoj situacije primorao komandanta korpusa da odustane od prvobitne zamisli, pa da ovu kolonu izuzme od komande divizije »Re«, osim ustaških jedinica, i daje iz rejonu Udbine preko Klapavica uputi u sastav svoje divizije, umesto ka Korenici kako je bilo predviđeno.²¹² Pozadi ove kolone nalazio se četnički bataljon u Metku od oko 330 ljudi.

U Otočcu, pozadi levokrilne kolone divizije »Re«, u rezervi komandanta korpusa nalazili su se 16. bataljon »M« i 1. bataljon 25. puka granične straže. Obezbeđenje garnizona i uporišta od rejonu Otočac - Vrhovine do Lovinca vršile su, pored italijanskih, znatne ustaško-domobranske snage²¹³ i četnici.

Dejstva divizije »Re« podržavala je avijacija sa aerodroma Zemunik kod Zadra.

Tokom 19. januara snage 5. armijskog korpusa završile su grupisanje u rejonima prikupljanja, pa su ujutro 20. januara prešle u nastupanje, kako je bilo i planirano. Na pravcima koje je trebalo da brani 2. brigada, neprijatelj je počeo nastupanje krajnje oprezno i neodlučno, tako da se ono prva dva dana svelo uglavnom na izviđačku delatnost i pretresanje terena koji niko nije branio. Kako se upravo u to vreme, 2. lička brigada prebacivala prvim delovima na ove pravce, dodir, uglavnom putem čarkanja sa izviđačkim delovima neprijatelja, održavale su jedinice 3. bataljona Ličkog partizanskog odreda koje su se od ranije tu nalazile. Stoga, činjenicu utvrđenu u izveštaju štaba 6. divizije, da tih dana ova brigada nije vodila nikakve borbe, ne treba tumačiti da na ovim pravcima za to vreme nije bilo neprijateljske aktivnosti. Prvih desetak dana borbena dejstva na pravcima, koje je branila brigada, tekla su samostalno i međusobno nezavisno, pa ćemo ih tako i izložiti.

b) Dejstva na pravcu Vrhovine - Prijeboj

Mada prvobitno neplanirano i zapovešću korpusa nepredviđeno, leva napadana kolona divizije »Re« otpočela je 20. januara ujutro nastupanje po dva odvojena i divergentna pravca, podeljena u dve podjednake grupe. Leva grupa (grupa »Pagnin«, po komandantu) sastava 1. i 3. bataljon 1. pešadijskog puka »Re« nastupala je u zahvatu železničke pruge Vrhovine - Javornik - Lička Jasinica u susret desnoj koloni grupe »Fabri« (137. legija crnih košulja) koja je nastupala sa severa, dok je glavnina kolone (2. bataljon 1. puka, 2. lovačka bojna, četa tenkova, artiljerija) trebalo da produži nastupanje osnovnim pravcem Vrhovine - Čudin Klanac - Prijeboj. Do ove promene očigledno je došlo zbog tre-

212) Zb. V-I I, d. 120, 124, 151, 163, 169, 191; AVII, k. 17, reg. br. 21/1-17. Ostale snage 5. armijskog korpusa dejstvovala su: pravcem Gračac-Bruvno-D. Lapac, odnosno Kulen Vakuf nastupala je kolona divizije »Sasari«, sastava: 2. bataljon 151. pešadijskog puka »Sasari«, 2. bataljon 152. peš. puka »Sasari«, 3. bataljon 26. peš. puka »Bergamo«, 26. bataljon bersaljera, bersaljerski bataljon »Zara«, 73. legija crnih košulja (bez 44. bataljona), dve čete tenkova, 34. artiljerijski puk »Sasari« i 12. minobacački bataljon (AVII, film NAV-I-T-821, 298/000627, 298/000781). Iz rejonu Ogulina prema Slunj u dejstvovala je Grupa »Fabri« sastava: 74. pešadijski puk »Lombardija« (bez jednog bataljona), 137. legija crnih košulja, jedna četa 73. peš. puka, motorizovana četa »Zara« i pontonirsko odeljenje, sve iz divizije »Lombardija«.

213) Ove snage su bile raspoređene ovako: 9. ustaška bojna, 19, 20. i pohotna satnija 12. pješake domobranske pukovnije u rejonu Otočca, na pruzi od velikog tunela kod Sinca do železničke stanice Janjče 3. lička stražarska bojna, u rejonu Studenci-Perušić-Lički Osik 33. ust. pripremna bojna, u Širokoj Kuli 2. satnija 1. bojne 12. domobranske pukovnije, jedna satnija u Lovincu, a ostale snage ove bojne po drugim manjim uporištima, put Lički Novi-Baške Oštarije obezbeđivala je 1. lička stražarska bojna. Sve ustaško-domobranske snage u Lici obrazovale su operativno područje Lika (ZAPOLI), pod zapovedništvom ustaškog pukovnika Vjekoslava Šervacija, svojevremeno zapovednika ust. logora Janka Pusta u Mađarskoj.

nutnog prisustva 6. i 14. primorsko-goranske brigade na prostoru Saborskog, pa se želelo zaštititi prugu i rasčistiti situaciju oko nje. No, desilo se da upravo toga dana obe brigade napuste ovaj prostor i krenu prema Kordunu (6. brigada ka Slunju, 14. brigada ka Primišlju), a na prostoru Saborski - Lička Jesenica ostali su samo 3. bataljon 6. brigade i 3. bataljon Kordunaškog partizanskog odreda. Uveče, ovoga dana, grupa »Pagnin« je stigla u železničku stanicu Javornik, sutradan je nastavila nastupanje i do 17.30 časova stigla na železničku stanicu Lička Jesenica. Kako na ovom prostoru nije bilo partizanskih snaga nastupanje je teklo bez otpora. Sledećeg dana, 22. januara, grupa je oko 16. časova dostigla Blata, da bi potom kod sela Kovačevića došla u vezu sa tenkovskom četom desne kolone grupe »Fabri« (137. legijom). Bilo je planirano, u naredne zadatke ova dva bataljona, da zajedno sa 137. legijom očiste prostor oko Plaškog i prostor Saborski - Lička Jesenica, zatim da se zadrže u Ličkoj Jesenici radi opravke pruge i učestvovanja u planiranoj akciji čišćenja Kapele prema zapadu. Međutim, kako je glavnina leve kolone divizije »Re« na glavnom pravcu zapela u napredovanju i nije se mogla probiti dalje od Babina Potoka, a Nemci insistirali na njenom bržem probijanju ka Prijeboju i dalje prema Bihaću, komandant 5. korpusa je, po naređenju komandanta 2. armije, morao odustati od svoga plana i oba bataljona povratiti u sastav glavnine leviše kolone, gde su stigli 26. januara u Babin Potok.²¹⁴

U međuvremenu, dok su pomenuti bataljoni marševali prema Plaškom i nazad, glavnina leve kolone »Re« tapkala je u mestu. Istina, odvojanjem dva bataljona, ova kolona je bila jako oslabljena ali još uvek mnogostruko nadmoćna, prema dve čete 3. bataljona Ličkog odreda ispred nje. Očigledno, nije bila u pitanju trenutna snaga otpora neuporedivo slabijeg protivnika, već zaziranje od njega i neizvesnosti kada se upadne u tesnace i klance prekrivene gustom šumom i dubokim snegom. Iz Vrhovine kolona je počela nastupanje 21. januara ujutro, sa 2. lovačkom bojnom i četom tenkova u prethodnici. U toku dana raščišćavali su prostor Crne Vlasti, pretresajući zaseoke Bogdanovići, Pupavci i ostale, gde partizana uostalom nije ni bilo, da bi iz rejonu k. 759, ispred Klanca, došli u dodir sa delovima jedne čete 3. bataljona Ličkog partizanskog odreda na Klancu. Tih dana zemljište je bilo prekriveno dubokim snegom i veoma niskim temperaturama. Ovoga dana, u zoni Vrhovine, temperatura je iznosila minus 20 stepeni C. Sledećeg dana su ušli u Donji Babin Potok, doprevši do zapadnog dela Gornjeg Babina Potoka, potiskujući jednu četv 3. bataljona Ličkog odreda. Ovoga i sledećeg dana (23. januara) neprijatelj je izviđao položaje, pretresao i čistio okolinu Babina Potoka - Borić Selište, Biginu Dragu i ostalo, što se svelo na paljevinu i pljačku sela i ubijanje stanovništva. Ujutro, 23. januara, položaje iznad Gornjeg Babina Potoka, zapadno od Čudina Klanca (tt. 828), držao je 3. bataljon 2. brigade sa jednom četom 3. bataljona Ličkog odreda, dok je 4. bataljon 2. brigade u toku dana pristigao u rejon Turjanski.²¹⁵

Ujutro, 24. januara oko 6 časova, neprijatelj je preduzeo napad na Čudin Klanac, ali su ga dve čete bataljona »Mićo Radaković« i čete 3. bataljona Ličkog odreda sačekale na blisko odstojanje i odbacile nazad. Posle podne je ponovio napad ali, bez uspeha. Sledećeg dana, uz podršku artiljerije i avijacije, napad je pooden jačim snagama u tri kolone. Aktivnim dejstvima 3. bataljona i pridate mu čete, kombinovanim sa fronta i bokova, napad je odbijen. Popodne neprijatelj je obnovio napad, opet u tri kolone, nastojeći da desnom kolonom zaobide Kosu (jugozapadno Čudin Klanac) a time i levo krilo 3. bataljona. Manevar mu je pravovremeno osujećen i u tročasovnoj borbi napad je odbijen. Upravo, ovoga dana, da bi udovoljio zahtevu komandanta armije za energičnijim nastupanjem, komandant korpusa je rešio da ovu oslabljenu kolonu pojača jednim bataljo-

214) Zb. V-I 1, dok. 165, 167, 171, 175, 180, 183, 194.

215) Zb. V-II, d. 164, 165, 167, 169, 171, 175, 176, 183, 184, 191, 194, 197; V-12, d. 89, V-13, d. 50.

nom iz rezerve. Ujutru, 26. januara oko 6 časova, proveden je napad na Čudin Klanac, uz podršku artiljerije i minobacača, ali je žestokim otporom branilaca bio jako usporen i zakočen. U tome vremenu, do 10 časova, u rejon Gornjeg Babina Potoka, kamionima je iz Otočca prebačen 16. bataljon »M« jačine oko 800 vojnika. Tako su se pred podne, u napad na 3. bataljon sa pridatom četom - oko 350 boraca, našla tri jaka neprijateljska bataljona - preko 2.000 vojnika, podržani moćnom artiljerijom i tenkovima. Žestoka borba trajala je ceo dan. Neprijatelj je oko 17 časova uspeo da odbaci 3. bataljon, da zauzme tesnac i probije se do sela Vukmirovići koje je odmah spalio. Treći bataljon se delom snaga povukao prema Brezovcu, posedajući k. 783 i greben iznad Končareva Kraja, a drugim delom snaga uključujući i pridatu četu poseo je Crni vrh (k. 923, 1070). Pokušaj 4. bataljona da, ovoga dana, preko Crne Vlasti ugrozi pozadinu neprijatelja i time olakša situaciju na Čudinu Klanacu nije uspeo, jer su, pored četnika koji su štitili pozadinu Italijana, u Babin Potok taman pristigli bataljoni 1. puka iz Ličkih Jesenica. Time su se neprijateljske snage u rejonu Babin Potok - Čudin Klanac povećale na pet jakih bataljona. Ovoga dana, u rejonu Čudina Klanca, pored dubokog snega i temperatura je bila veoma niska (minus 15 stepeni).

Tokom 27. januara neprijatelj je bez poteškoća ušao u Plitvički Ljeskovac. Njegova desna pobočnica upala je u selo Končarev Kraj i zapalila ga. Ubrzo je 3. bataljon 2. brigade izvršio protivnapad, proterao neprijateljske delove i nešto kuća pogasio. Pred veče je, radi odbrane Prijeboja, 3. bataljon prebačen u rejon Čuić Krčevina, a 4. bataljon sa dve čete je rokirao u Končarev Kraj. Ovoga dana se iz rejonu Saborski - Lička Jesenica u prostor severoistočno od Plitvičkog Ljeskovca prebacio 3. bataljon 6. primorsko-goranske udarne brigade. Pošto su se ovoga dana, iz prostora Slunja prema Plitvičkim jezerima, na maršu nalazile 6. i 14. goranska brigada i 1. bataljon 4. kordunaške udarne brigade štab 1. hrvatskog korpusa nameravao je da ih, zajedno sa bataljonima 2. ličke brigade, upotrebi protiv italijanske kolone koja je nastupala prema Plitvičkom Ljeskovcu.²¹⁶ Međutim, pošto su Italijani već 27-og zauzeli Ljeskovac i produžili nastupanje prema Prijeboju, pre nego su goranske brigade stigle, ova namera nije mogla biti realizovana. Umesto toga su 2. i 3. bataljon 6. brigade, 1. bataljon 4. brigade i 3. bataljon 2. brigade 28. januara zaposeli položaje u zahvatu puta Plitvički Ljeskovac - Prijeboj. Ostavivši 2. lovačku bojnu u osiguranju komunikacije, italijanska kolona je 28-og ujutro produžila prema Prijeboju, po snegu dubokom oko 50 cm i temperaturi minus 11 stepeni C. Približno u isto vreme delovi nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen« dostigli su rejon Ličkog Petrovog Sela orijentišući izvesne delove prema Prijeboju. Pred njima se nalazio jedan bataljon 15. kordunaške brigade, kasnije pojačan delovima goranskih jedinica.

U toku 28. januara razvile su se uporne i žestoke borbe zapadno i istočno od Prijeboja. Osobito žestoke borbe, uz obostrano velike gubitke, vođene su sa italijanskim jedinicama, pošto se svim silama nastojalo da ih se odbaci nazad prema Plitvičkom Ljeskovcu. Ali, blagodareći napadu Nemaca sa istoka, Italijani su u 18.30 ušli u Prijeboj »nakon izdržanih uzastopnih teških borbi sa protivnikom koji je prelazio više puta u protivnapad« - kaže izveštaj 5. korpusa, dodajući da su imali 12 poginulih i 40 ranjenih, među kojima i jedan oficir.²¹⁷

Uveče, ovoga dana, 4. bataljon 2. brigade, sa četom Ličkog odreda, otpočeo je demonstrativna dejstva na neprijateljske osiguravajuće delove od Čudina Klanca do Plitvičkog Ljeskovca, koja su trajala cele noći. Pri tom je napadnuta i jedna italijanska kolona na maršu od Babina Potoka ka Plitvičkom Ljeskovcu. Ujutro rano, 29. januara, glavnina italijanske kolone produžila je nastupanje pre-

216) Zb. V-I 1, d. 101, 117, 114; V-13, d. 35, 50.

217) Prema izveštaju vojnog poverenika NDH kod 2. armije od 30. januara, snage 5. korpusa od početka napada do 29. januara, imale su ukupno ove gubitke: Italijani 71 poginuo i 443 ranjeno, ustaše 14 poginulih i 63 ranjeno.

ma Ličkom Petrovom Selu, a pomoćnim snagama krenula je prema Koreničkoj Kapeli. Dok je glavnina kolone uspešno prodirala i u 10.20 stigla u Ličko Petrovo Selo, gde se spojila sa delovima nemačke 7. SS divizije,²¹⁸ dotle su pomoćne snage prema Koreničkoj Kapeli naišle na odlučan otpor 3. bataljona 2. brigade i 2. bataljona 6. brigade ispred Čuića Krčevina i odbačene nazad. Kako su Nemci odbili dalju saradnju italijanske kolone u nastupanju ka Bihaću, ona je istog dana iz Ličkog Petrovog Sela povraćena na Prijeboj sa naređenjem da odmah sutradan produži napadna dejstva prema Korenici, radi sadejstva centralnoj (preko Ljubova) i desnoj (preko Pločanskog Klanca) koloni divizije »Re«. Tako je, voljom Nemaca, njen zadatak i plan dejstva bitno izmenjen.²¹⁹

Ulaskom Italijana u Prijeboj, naše su snage pregrupisane, pa su se ujutro, 29. januara, nalazile u ovom rasporedu: južno od Prijeboja, položaje k. 697 - V. Javornik (tt. 878) držali su 2. i 3. bataljon 6. brigade, a ostala dva bataljona bila su u rezervi. Ulevo, položaje ispred Čuića Krčevine držao je 3. bataljon 2. brigade, a glavnina njenog 4. bataljona bila je razvijena prema putu Plitvički Ljeskovac - Čudin Klanac. Prostor Turjanskog kontrolisale su jedinice 3. bataljona Ličkog odreda. Južno od Koreničke Kapele, u opštoj rezervi korpusa, nalazile su se 14. brigada i 1. bataljon 4. kordunaške brigade. Usled nepoznavanja jačine neprijatelja (ili možda njegovog potcenjivanja), 6. brigada je u zoru 30. januara izvršila snažan napad na neprijatelja u Prijeboju koji se završio neuspehom i osetnim gubicima, ali je ipak primorao neprijatelja da za dva dana odgodi nastupanje prema Korenici. Istovremeno je 3. bataljon 2. brigade napao auto-kolonu od devet kamiona (oko Mirić Strepine), a 4. bataljon 2. brigade iz Končareva Kraja, koji je dejstvom ometao saobraćaj između Čudinog Klanca i Plitvičkog Ljeskovca, napao je drugu auto-kolonu od osam kamiona zapadno od Plitvičkog Ljeskovca. U oba slučaja neprijatelj je morao odvojiti snage i tenkove za njihovo deblokiranje, a kasnije vršiti i krstarenje tenkovima ovim putem da bi omogućio saobraćaj i transport. Posle neuspelog napada na Prijeboj 6. brigada je posela položaje južno od mesta, u zahvatu puta prema Korenici. Uveče je 3. bataljon 2. brigade rokirao u Uvalicu, a sutradan upućen u Homoljac i odatle odmah u Končarev Kraj da preuzme položaje 4. bataljona, koji je u međuvremenu otišao u Turjanski, gde su četnici izvršili napad, iznenadivši jedinice 3. bataljona Ličkog odreda, nanevši im osetne gubitke. U toku 30. januara štab 1. hrvatskog korpusa obavestio je štab 2. brigade o svojoj nameri da mu uputi još jedan bataljon 14. brigade, s tim da svoj 3. bataljon prebaci severno od puta Plitvički Ljeskovac - Babin Potok, u rejon Sućanjske Drage, pa da sa svoja dva i ovim pridatim bataljonom zauzme Čudin Klanac. Ova namera štaba korpusa nije ostvarena, izgleda zbog toga što je 6. brigada istog dana, po naređenju Glavnog štaba Hrvatske, morala biti upućena u susret centralnoj koloni divizije »Re« na pravcu Ljubovo - Bunić i što su u rejon Babina Potoka već bile pristigle nove jake italijanske snage, pa su bataljoni 2. brigade morali biti upotrebljeni za odbranu pravca preko Homoljca ka Korenici. Popodne 30. januara, u Babin Potok je pristigao 74. pešadijski puk iz sastava grupe »Fabri«, divizije »Lombardija«, da pojača levu kolonu divizije »Re« koja se i pored ogromne nadmoćnosti teško probijala i sporo napredovala.²²⁰ Time je i jaka leva kolona »Re« pojačana na sedam jakih bataljona.

218) Ovde su se oko 12 časova sastali komandant divizije »Re« general Peligra i komandant 7. SS divizije general Artur Fleps, Italijan je ponudio pomoć i sadejstvo u nastupanju na Bihać, što je Nemač odbio sa motivacijom da bi u tome slučaju morao menjati plan akcije koja je u toku. Time je povredeno vojničko častoljublje italijanskih komandanata, što će oni kasnije koristiti kao izgovor u suprotstavljanju nemačkim zahtevima za većim angažovanjem svojih jedinica u daljem toku operacije.

219) Zb. V-I 1, d. 112, 117, 154, 197, 206, 207, 210, 212, 215; V-12, d. 89, 90, V-13, d. 35, 50.

220) Zb. V-I 1, d. 114; V-12, d. 9, 89, 216, 224; V-13, d. 35, 50; AVII, k. 421B, br. reg. 30/5.

Pošto se pred veče 29. januara povratila iz Ličkog Petrovog Sela, leva kolona »Re« zakonačila je u Prijeboju sa 1. pukom »Re« i 16. bataljonom »M«, tenkovima i artiljerijom, dok se 2. lovačka bojna nalazila u osiguranju komunikacije Čudin Klanac - Plitvički Ljeskovac. U nameri da 30. januara ujutro pređe u nastupanje prema Korenici, kako joj je bilo naređeno, preduhitrio ju je napad 6. brigade i udar 3. i 4. bataljona 2. brigade po komunikaciji, pa je nastupanje moralo biti odloženo za dva dana. Evo kako je to obrazložio komandant 5. korpusa u svom izveštaju od 31. januara, on kaže: »Garnizon Prijeboj od ranog jutra jako angažovan usled napada partizana koji presecaju komunikacije na istoku i na zapadu. Auto-kolone, u pokretu u dva pravca, bile napadnute na odseku Čudin Klanac - Ljeskovac i bilo im je onemogućeno da nastave pokret. Borbe trajale do kasne večeri. Sutradan ujutro (1. februar - Đ.O) sadejstvom bataljona 74, puka biće situacija rešena, što je preko potrebno za dejstvovanje prema jugu.«^{220a)} I zaista, 1. februara, ujutru usledio je energičan napad prema Korenici po dva konvergentna pravca, iz Prijeboja i iz Babina Potoka, na znatno oslabljene partizanske snage. Upravo upućivanjem 6. brigade (bez 4. bataljona) prema Buniću odbranu pravca Prijeboj - Korenica preuzela je 14. brigada sa dva bataljona, 1. bataljon 4. brigade i 4. bataljon 6. brigade, a u odbrani pravca preko Homoljca nalazio se usamljeni 3. bataljon 2. brigade.

U nastupanju iz Prijeboja prema Korenici 1. pešadijski puk sa pridatim jedinicama slomio je odbranu 14. brigade i u toku dana zauzeo Koreničku Kapelu, da bi sutradan ušao u Korenicu. Usput su spalili sela Čuić Krčevinu, Koreničku Kapelu i Rudanovac. Iz Vrela je odmah sa jednim bataljonom produžio dejstvo uz Pogledalo (k. 892) prema Homoljcu u susret 74. puku »Lombardija«. Tu ga je sačekala jedna četa bataljona »Mićo Radaković« i odbacila nazad. Uveče, 2. februara, pošto je odbačen iz rejonu Korenička Kapela, u Homoljac je stigao 4. bataljon 6. brigade da bi pojačao odbranu ovoga pravca, gde je i zakonačio. Iz rejonu Čudin Klanac - Gornji Babin Potok u napad je, 2. februara, prema Brezovcu prešao 74. puk, sa četom tenkova i većom grupom četnika. Pred njim se nalazio 3. bataljon sa dve čete (jedna je bila na Pogledalu), s tim što su mu osnovne snage bile od Končareva Kraja do puta (k. 783), a jedan vod 2. čete imao je na položaju Kosa, zapadno k. 783. Nastojeći da obuhvati i iznenadi levo krilo 3. bataljona, uz Kosu je upućena jedna četa Italijana i četnika. Naš vod ih je na vreme primetio, sačekao na blisko odstojanje, iznenadnom i snažnom vatrom ih raspršio i odbacio nazad. Poginulo je 7 italijanskih vojnika, među kojima dva podoficira, i dva četnika. Zaplenjena su dva puškomitraljeza, 6 pušaka, oko 1000 metaka, 20 bombi i nešto ostale opreme, što je dobro došlo u velikoj oskudici municije. U toj situaciji, i ne samo ovoga puta, naročito se istakao komandir 2. čete Jovan Jocan Sadžak, zbog svoje »hrabrosti, inicijative i snalažljivosti«. I glavnina 3. bataljona, desno od puta, zadržala je svoje položaje i odbacila neprijatelja, tako da je 74. puk zanoćio na polaznim položajima. U toku noći, delom snaga, 3. bataljon je mestimično rušio cestu između Čudina Klanca i Plitvičkog Ljeskovca, kupivši i oko 1000 m kablova. Toga dana je jedna veća grupa četnika, koristeći maglu upala u Turjanski odakle je brzim protivnapadom 4. bataljona odmah izbačena.

Sutradan, pre nego je stiglo naređenje 3. bataljonu da se povuče na položaje Homoljački Klanac (k. 828), Oštri Obijaj (k. 880), Selište, Palež (k. 970), 74. puk je iskoristio maglu i upao u Brezovac, iznenadivši 3. bataljon koji je istovremeno bio napadnut sa pravca Bele Reke i Plitvičkog Ljeskovca. Dok je 74. puk nesmetano nadirao prema Homoljcu, 3. bataljon je nastojao da ga bočnim ubrzanim kretanjem pretekne i zaposedne Homoljački Klanac, ali je zakasnio. Potom je nastavio ubrzano kretanje i u poslednjem trenutku uspeo u Homoljačkom polju,

220a) Zb. V-II, d. 224.

podno sela Homoljca, prebaciti se južno od ceste, gde je poseo položaje, zatvarajući pravce koji vode Vujinovic Glavama, odnosno Krbavici. Njegova četa odbacena sa Pogledala u međuvremenu je rokirana ulevo, na pravce koji vode prema Baljkuši i dalje. Pošto ovaj bataljon nije uspeo da posedne položaje u Homoljačkom Klanacu (narod ga naziva Šijanov Klanac), na ovim položajima pred nastupajućim 74. pukom našao se štab brigade sa 15 kurira. Osim pripucavanja nisu mogli učiniti ništa više, pa su se rokirali da bar provizorno zatvore pravac prema Trnavcu, gde nije bilo nikakvih jedinica. Mada se nalazio u Homoljcu, 4. bataljon 6. brigade nije prihvatao borbu, povukao se bez otpora, a uveče je po naređenju štaba korpusa upućen u sastav svoje brigade u selo Frkašić. Prodirući bez otpora 74. puk se oko 15 časova u Homoljcu sreo sa bataljonom 1. puka »Re« koji mu je, pošto je odbacio četu 3. bataljona sa Pogledala, dolazio u susret. Oko 17 časova 3. februara zajedno su stigli u Korenicu. U rejonu Turjanski, na položajima prema Crnoj Vlasti i Babinom Potoku, i dalje se nalazio 4. bataljon sa dve čete 3. bataljona Ličkog partizanskog odreda. Toga dana sneg je obilato padao, a temperatura je bila znatno ispod nule.

Posle neprijateljskog prodora u Korenicu 14. brigada, sa 1. bataljonom 4. brigade, povukla se na liniju sela: Seganovac - Ponor - Bjelopolje. Od 3. februara pravce koji od Homoljca vode prema Krbavici zatvarao je 3. bataljon, a ulevo od njega nalazili su se već pomenuti bataljoni u rejonu Turjanski. Toga dana u rejonu Krbavice našli su se 1. i 2. bataljon 2. brigade pošto su bili potisnuti sa Ljubova.

c) Dejstva na pravcu Lički Osik - Bunić - Korenica

Srednja kolona divizije »Re«, od trijaka bataljona sa artiljerijom za podršku, bila je mnogo slabija od ostale dve - krilne kolone, što, bar u početku, ukazuje na njenu pomoćnu ulogu. Ovome mogu biti dva razloga. Usled rdavog iskustva u zimu početkom 1942. godine, pa i kasnije, ovaj pravac je verovatno ocenjivan kao veoma težak za savlađivanje i prodor u Krbavu. Od ustanka pa na dalje svi neprijateljevi napadi ovim pravcem završavali su se njegovim porazom, zbog čega je u narodu dobio popularan naziv »Gvozdeno Ljubovo«. No, pre će biti, daje to bio neprijateljski manevar proizašao iz njegovih zamisli i planova o razvoju dejstava i postizanju postavljenih ciljeva. Budući uvereni da će ovaj pravac braniti jake partizanske snage krajnje odsudno, išlo se za tim da se snažnim pritiskom dovoljno jakih snaga one vežu tu, sve dok snažne krilne kolone brzim prodorima - u šta se čvrsto verovalo - ne izbiju u prostor Krbavskog i Koreničkog polja, a potom bi se pristupilo čvrstom taktičkom okruženju, razbijanju i uništavanju partizanskih snaga na zahvaćenom prostoru. Ovo razmišljanje potkrepljuje analiza proteklih dejstava, rađena u štabu 2. armije 23. januara, gde piše: »Srednja kolona, kako je dogovoreno, vrši čarkanje istočno od Široke Kule«, da bi se malo dalje zaključilo: »Dobro je da se srednja kolona ne potiskuje napred dok se ne oseti dejstvo desne kolone na Bunić (što će se desiti kada dostigne Pećane)«. U tome duhu je i naređenje komandanta 5. korpusa od 24. januara, gde se kaže da srednja kolona »pričeka istočno od Nikšića dok južna kolona ne bude dala da se oseti njena akcija na Buinić«. Iste ideje prožimaju i plan raščišćavanja komandanta korpusa od 4. februara.²²⁾ Ali, smeli i dovrtljivi protivnik, mada brojno i tehnički neuporedivo slabiji, umeo je da im nametne tok dejstava kojim su poremećeni ne samo njihovi planovi već su im i celokupni napori bili uzaludni.

221) Zb. V-I 1, dok. 176, 183; V-12, dok. 116.

Prva dva dana neprijatelj se bavio izviđačkom delatnošću i raščišćavanjem nebranjenog terena, sporo se pomerajući napred, mada se na čitavom tome prostoru pred njime nalazila jedna, ne mnogo jaka, četa 3. bataljona Ličkog partizanskog odreda. Biće da je to bilo u skladu sa planom i zadatkom ove kolone. U toku 21. januara oni su podišli Tepšanovcu (k. 852) i Podovima, gde su zanoćili. Južno od puta, preko Tepšanovca, napadala je 34. ustaška bojna, a oko puta i severno (preko Podova), na frontu selo Srdari - Gradina (k. 882) napadao je italijanski 2. pešadijski puk »Re« (bez jednog bataljona). Kasno uveče, toga dana, na Ljubovo je pristigao 2. bataljon 2. brigade, u čiji sastav je odmah ušla i zatečena četa Ličkog odreda. Ujutro, 22. januara, bataljon je poseo liniju: Kriva Glavica - Stanić Glavica, Ciglanuša i Samarik (lokalni nazivi), imajući glavne snage na levom krilu u rejonu Srdari, k. 836 i Tepšanovac. U toku dana neprijatelj je, uz snažnu artiljerijsko-minobacačku vatru, prešao u napad i do noći potisnuo 2. bataljon, zauzevši Srdare, Mileusniće (k. 836) i Tepšanovac. Pred veče oko 16 časova pristigao je i 1. bataljon 2. brigade koji je poseo položaje severno od puta, iznad Podova prema Gradini (k. 882), a 2. bataljon sa pridatom četom je rokirao oko i južno od puta, istočno od k. 826 do Tepšanovca. Uveče, između 17 i 18 časova oba bataljona su prešla u protivnapad, pošto je 1. bataljon ubacio jednu četu neprijatelju iza leđa, ali bez znatnijeg uspeha. U odlučnom jurišu 2. bataljon je, tačnije njegova 1. četa, uz podršku jednog malog minobacača (41 mm), zbacio 34. ustašku bojnu sa Tepšanovca (k. 852) i Stanića Glavica prema Senokosu, zaplenivši pri tom dragocenih deset sanduka municije, nešto oružja i opreme. Bila je to neočekivano ali izvanredno dobro došla popuna municijom koja je već bila pri kraju. Neprijatelj je tokom noći prešao u protivnapad i odbacio 2. bataljon na polazne položaje. U borbi za Tepšanovac ustaška bojna je imala 5 mrtvih i 17 ranjenih vojnika. Temperatura ovoga dana kretala se oko minus 21 stepen C. »U borbama za Tepšanovac - piše u izveštaju 6. divizije - naročito se istakao komandir 1. čete 2. bataljona 2. brigade drug Dane Ugarković kao i čitava njegova četa, koji je iznenadnim napadom zbunio neprijatelja i uspio istoga zbaciti sa Stanića Glavice.«

U toku 23-eg i 24-og neprijatelj nije napadao, zadovoljio se izviđačkim čarkama i pročešljavanjem zemljišta kojom prilikom je u zbegu uhvatio i streljao 11 lica. Prvi bataljon je 24. januara sa dve čete napao Krivu Glavicu, ubacujući jednu čet u pozadinu, da napadne neprijateljsku komoru. Neprijatelj je Krivu Glavicu držao jakim snagama, i napad nije uspeo, a 1. četa ubačena u pozadinu, bila je pravovremeno otkrivena i primorana na povlačenje. Istovremeno, 2. bataljon je sa dve čete napadao visove zapadno od Korita, a jednom četom demonstrirao napad ka selu Srdari, nepolučivši značajnijeg uspeha. Sledećeg dana u 6 časova Italijani su pokušali jačim snagama da obuhvatnim manevrom slome desno krilo 1. bataljona na Petrovoj Glavici i Gradini (k. 882) koje je branila jedna četa. Naišavši frontalno na snažan otpor, neprijatelj je produžio sa zalamanjem levog krila da obuhvati i zaobiđe Gradinu sa severa, prinudivši čet u da deo snaga sa Gradine rokira prema putu za Kuzmanovaču radi zaštite boka. Kada mu je i taj manevr osujećen, neprijatelj je uz jaku podršku minobacača izvršio napad na oslabljenu Gradinu i zauzeo je. Četa je ubrzo izvršila protivnapad i povratila Gradinu. Potom je neprijatelju pristiglo pojačanje iz rejonu Sjenokosa, pa je pojačanim napadom ponova zauzeo, a potom i zadržao Gradinu. Usled neusklađenosti dejstava, 2. bataljon je za to vreme »ostao sa južne strane ceste na svojim položajima posmatrajući borbe«.²²²

U toku 26-og neprijatelj nije napadao. Uveče, toga dana, ubačen je u pozadinu neprijatelja deo snaga 1. bataljona sa zadatkom da na pogodnoj tački napadnu neprijatelja. Oko 21.30 časova upali su u sela istočno od Perušića (Konj-

222) Zb. V-I 1, d. 165, 167, 169, 175, 184; V-12, d. 89; V-13, d. 50.

sko Brdo, Lipova Glavica, Bukovac), pretresli ih i vratili se nazad, tako da »zadatak u stvari nije izvršen« i »borbe nije bilo«. Istovremeno, 2. bataljon je uputio jednu četvu da se preko neprijateljskog desnog krila spusti do Široke Kule, koju je držala 2. satnija 1. bojne 12. pukovnije, daje demonstrativno napadne a u povoljnoj situaciji da upadne i u mesto. Neodlučenošću komandira čete ni ovaj zadatak nije izvršen.²²³ Kao što se vidi, u vremenu od 24-og do 27-og januara, zadržana je puna inicijativa i neprijatelj je raznovrsnim aktivnim dejstvima uspešno suzbijan i uznemiravan. Kod sela Mileusnići 2. bataljon je prekopavao cestu i postavio nagazne mine, a pristupilo se i utvrđivanju položaja. »Naročito je dobro utvrđena mala Lisina - piše Rade Ratković, tada komandant 2. bataljona. Ovde smo napravili nekoliko bunkera koji su bili ukopani i pokriveni brvnima i drugim materijalom. U ovo vrijeme uspela nam je varka oko izgradnje lažnih položaja. Tako smo svake noći zidali na severozapadnoj padini Velonja lažne zatlone, koje je neprijateljska artiljerija preko dana tukla satima, sve dok ih ne sruši. Mi smo druge noći isto kamenje premeštali na drugo mjesto tako da se to ponavljalo nekoliko puta«. Ali, danonoćna aktivnost imala je za posledicu potpuno zamaranje i iscrpljivanje jedinica kojima su predstojali još veliki naponi, po velikoj hladnoći i dubokom snegu, bez izgleda za smenu, o čemu je valjalo više povesti računa. Iza njih nije bilo nikakvih snaga koje bi ih mogle podržati, ojačati i pomoći. Stajali su jedino zbegovi naroda, najviše nejači i staraca. Koga su tako junački branili a on je sa njima delio poslednju botu palente, poslednji krompir i koricu hleba.

Ujutro, 27. januara oko 4 časa, bataljoni su bili u sledećem rasporedu: od Gradine (k. 882) do isključno Čardak (tt. 942) položaje je držao 1. bataljon sa 1. četom 2. bataljona na levom krilu, Čardak (tt. 942) držala je četa 3. bataljona Ličkog odreda (u sastavu 2. bataljona), 2. četa 2. bataljona držala je utvrđene položaje s. Rakići - zapadnu padinu Male Lisine, ulevo od nje, visove na južnom delu Korita držala je 3. četa 2. bataljona sa zadatkom da odbranom položaja štiti levi bok i da neprijatelja tuče bočnom vatrom ako krene u nastupanje od Tepšanova prema Maloj Lisini i Rakićima. Oko 6 časova, uz snažnu artiljerijsko-minobacačku podršku, neprijatelj je na celom frontu prešao u odlučan napad. Bio je to najžešći okršaj na Ljubovu. Neprijatelj je napadao celokupnim snagama, odlučno i ambiciozno. Pošto mu krilne kolone, nosioci manevra, nisu izvršavale planirane zadatke, a i zbog učestalih zahteva Nemaca za bržim prodiranjem, komandant 5. korpusa je rešio da i ovu kolonu odlučnije angažuje. Glavni udar je nanosio u zoni Čardak - Rakići i oko 11 časova osvojio je ove dominantne položaje, mada mu je desno krilo (34. ustaška bojna) bilo ukočeno ispred Korita otporom 3 čete 2. bataljona. Ovladavši centralnim objektima, napadač je bočnim udarima prisilio branioca na povlačenje, koji je poseo nove položaje: Rukavine i Lulića Stanove (k. 1005) - k. 900-zaselak Vukmirovići-Velunj (k. 1134). Uveče, tog dana oko 20 časova, oba bataljona su prešla u protivnapad na svojim pravcima dejstva celokupnim snagama. Juriš 1. bataljona i 1. čete 2. bataljona na greben Čardaka nije uspeo. Radi udara po neprijateljskoj pozadini, u rejon Srdari ubačene su 2. četa 2. bataljona i četa Ličkog odreda, dok je 3. četa ovoga bataljona bila upućena da demonstrira napad na Široku Kulu. Pošto neprijatelj u to vreme nije saobraćao, sve se svelo na pripucavanje i uznemiravanje neprijatelja u Širokoj Kuli i oko Srdara, tako da su ne mali naponi ovih već premorenih jedinica ispalili uzaludni, a učinak neznatan. Da je bilo više mudrosti u komandovanju sve se to moglo učiniti sa manjim delovima, dok je glavne snage valjalo bar malo odmoriti.

U 1.10 časova 28. januara Operativni štab za Ljubovo izvestio je štab 2. brigade o neuspehom protivnapadu na Čardak, Žutića vrh, Rakiće, Lisinu i Stanića

223) Zb. V-12, d. 89; V-13, d. 50; AVII, k. 18, br. reg. 5/1-50; k. 419A, br. reg. 31/7.

Glavicu, navodeći da su toga dana imali »30 i nekoliko« izbačenih iz stroja, od kojih 7 mrtvih. U tome času, izveštavao je on, 2. bataljon je držao Veliku Lisinu, Lipovu Glavicu, Oštri Berjak i Korita, 1. bataljon Selište, Vršak, Hinića, Lulića Stanove i Opsenice (većina ovih naziva je lokalna).²²⁴ »Naše snage su iscrpljene i izmorene do krajnosti« - kaže izveštaj, ali optimistički završava: »Neprijatelj je mnogo jak, nismo sigurni da ćemo mu sprečiti prodor, samo znamo da će biti groblje od njega dok dođe u Bunić«. Dakle, iako je situacija bila objektivno vrlo teška, realnog samopouzdanja i vere u uspeh nije ponestajalo. Najzad je, posle punih osam dana, višestruko nadmoćnom neprijatelju u ljudstvu (u tehnici apsolutno) uspešno da zakorači i na plato Ljubova. Valjda, dajući oduška svojim emocijama, ustaše su se tih dana oglasile pesmom: »Tužan gleda iz planine Jovo, kako gori gvozdeno Ljubovo«. A tih i narednih nekoliko dana Ljubovo je zaista gorelo. Gorele su kuće, bajte i nastambe do kojih su oni doprli, ali su goreli i snegom pokrivena brda i šumarci od žestoke vatre i obostranih juriša i protivjuriša.

Naredna dva dana posebno uporne i žestoke borbe vođene su na levom krilu, između 2. bataljona i 34. ustaške bojne, za Velonj i Konjski vrh. Svi ustaški pokušaji, u toku 28-og, da zauzmu Veliku Lisinu i Velonj (k. 1134) nisu uspešili. U toku noći ustaše su se neprimetno provukle kroz Palež (severno padine Velike Lisine i Velonja) i u zoru iznenadnim napadom zbacile 2. četu 2. bataljona. Štab bataljona, odmah danju, organizovao je protivnapad, i uz podršku nekoliko mitraljeza i jednog minobacača sa četiri mine, iznenadnim i energičnim jurišem zbacio ustaše sa Velonja. Toga dana, kao pojačanje snagama na Ljubovu, pristigao je 1. bataljon 3. brigade koji je odmah preuzeo odbranu Velonja, Goloure (k. 1162) i Konjskog vrha (k. 1128) od 2. bataljona 2. brigade, koji je sa dve čete upućen na odmor u selo Kneževiče, sa 1. četom je držao položaj Vukmirovići - k. 900, dok mu je jedna četa (verovatno pridata) prešla pod komandu 1. bataljona. Uveče, istoga dana (29. januara) oko 20. časova ustaše ponovo preotimaju ove položaje 1. bataljonu 3. ličke brigade. Svi naponi ovoga bataljona sa delovima 2. bataljona 2. brigade, da protivnapadima u toku noći, povrate ove položaje nisu uspešili. Sutradan, 30. januara, ustaše nastavljaju prodiranje, odbacujući 1. bataljon 3. brigade i lomeći odlučan otpor 1. čete 2. bataljona 2. brigade u rejonu Vukmirovići - komunikacija i toga dana stižu do Opsenica.

Sledećih dana, sve dok neprijatelj nije ovladao Ljubovom i spustio se u Bunić, vođene su žestoke borbe za svaku čuku, svaki kamenjar i šumarak, ali uspeha u zaustavljanju neprijatelja nije bilo. Njegova brojna, a u tehnici apsolutna, nadmoćnost dolazila je do punog izraza. Osetno proređene a potpuno iscrpljene snage na Ljubovu, mada pojačane jednim pouzdanim ali takođe izmorenim bataljonom, nisu više bile u stanju da se uspešno odupru nadmoćnijem neprijatelju. Za sve vreme borbi na Ljubovu, nerešiv problem za branioca bila je ubitačna neprijateljska artiljerijsko-minobacačka vatra, od koje je trpeo najveće gubitke. U nedostatku snaga za složenije manevre, radi izvođenja snažnijih udara u bok i pozadinu neprijatelja kombinovanih sa frontalnim otporom, kojima bi se kočilo njegovo napredovanje i izbegavala njegova snažna i precizna artiljerijska vatra, branilac se radi izvršenja zadatka morao orijentisati prevashodno na frontalni otpor, posedajući i do krajnjih granica braneći svaku pogodnu čuku. A upravo takvi položaji, ogoleli i prekriveni snegom, pružali su neprijatelju maksimalne uslove za osmatranje i tačno artiljerijsko-minobacačko gađanje. Pritisnuti tako snažnim nepovoljnim okolnostima branioci su se dovijali na razne načine. Kad god je bilo moguće po čukama su isturene manje grupe boraca sa automatskim oruđima, koje su neprijatelja sačekivale na bliska odstojanja i iznenadnom vatrom suzbijali njegove nasrtaje. Branioci se nijednog trenutka nisu držali pasivno, koristili su raznovrsne oblike aktivnosti, najčešće protivnapade.

224) Zb. V-I 1, dok. 103, 207, 210, 212.

Protivnapadi su vršeni često, ali ne uvek i efikasno. Usled nedostatka snaga, najčešće su vršeni malim snagama, najviše do čete, ponekad brzopleto češće nekoordinirano, što im je umanjivalo efikasnost ali je neprijatelju ipak zadavalo mnogo problema i otežavalo nastupanje.

Ujutro, 31. januara, rejon Lulića Stanovi - k. 1005 držao je 1. bataljon, rejon Kneževići 2. bataljon, rejon Dmitrašinovići 1. bataljon 3. brigade. U toku ovoga dana neprijatelj je forsirao napad svojim levim krilom. Koristeći se maglom neprijatelj osvaja Lulića Stanove i k. 1005, odbacivši 1. bataljon prema Lisini i k. 1162, da bi ga potom u žestokoj borbi za svaku čuku oko 11 časova potisnuo na položaje oko Tuka (k.1245). Istovremeno, u zahvatu puta i južno od njega borba se vodila za svaku čuku, uz potiskivanje isturenih delova naših bataljona. Neprijatelj je ovoga dana bio izrazito inicijativan i nasrtljiv.²²⁵ Ujutro, 1. februara, pomoću jednog ustaškog jataka, iznenađenje i odbačen, 2. bataljon u širem rejonu Kneževići paje neprijatelj do 17 časova izbio na liniju k. 805-tt. 968, neposredno iznad Bunića, gde je prenoćio. Ujutro, sledećeg dana (u zoru) dva bataljona 6. brigade (31-og uveče upućena od Prijeboja, a 1-og stigla u Debelo Brdo) trebalo je da u sadejstvu sa bataljonima 2. brigade i 1. bataljonom 3. brigade odlučno napadnu neprijatelja iznad Bunića i odbace ga nazad. Međutim, bataljoni 6. brigade u određeno vreme prešli su u odlučan napad, ali je usled slabe organizacije i koordinacije izostalo sadejstvo ličkih bataljona 2. i 3. brigade. U početku je 6. brigada postigla značajne uspehe protiv 34. ustaške bojne, preotimajući joj neke važne položaje, ali kako je izostao napad bataljona 2. brigade, njen napad je zaustavljen i ona je protivnapadom odbačena uz velike gubitke (15 mrtvih i 17 ranjenih). Očigledno, intervencija 6. brigade je suviše zakasnila, da bi bila uspešna i efikasna, pa je u krajnjem ispala nepotrebna. Snage 2. i 6. brigade morale su se iz ovoga rejna povući i zbog toga što je, toga dana, leva kolona divizije »Re« ušla u Korenicu od Prijeboja, pa joj je put za Bunić stajao otvoren. Noću 3/4. februara 6. brigada se povukla u rejon Frkašić - Klačnjica, a bataljoni 2. brigade iz rejona Crnog vrha (tt. 1269, k. 1245, k. 1166) prema Krbavici, dok se 1. bataljon 3. brigade već zaputio u sastav svoje brigade na udbinskom pravcu.

Time su okončane višednevne, uporne, žestoke i krvave borbe na Ljubovu. Višestruko nadmoćnim italijansko-ustaškim snagama, efikasno podržavanim artiljerijom i minobacačima, a povremeno i avijacijom, neprekidno i obilato pothranjivanih svih borbenim potrebama, trebalo je punih 14 dana da savladaju otpor dvaju izmorenih bataljona 2. ličke brigade. Njihov podvig je tim veći ako se zna da su borbe vođene danonoćno, po dubokom snegu (u Crnom vrhu je dostizao i 1 m) i niskim temperaturama (ne retko i do minus 20 stepeni), bez smene i odmora, bez podrške značajnijim vatrenim sredstvima i bez popune municijom. Mada su i sami imali ozbiljne gubitke, neprijatelju su naneseni značajni gubici (samo 34. ustaška bojna prijurišu na Malu Lisinu i Velonj imala je 5 mrtvih i 20 ranjenih), ali se u nedostatku pouzdanih podataka ne mogu tačno utvrditi.²²⁶

225) Možda i zbog toga što se toga dana, sa komandantom kolone, pukovnikom Pederzanijem i zapovednikom operativnog područja Lika (ZAPOLI) ustaškim pukovnikom Servacijem, na položajima 34. bojne nalazio nemački pukovnik Baade, načelnik štaba 7. SS divizije, što je ličilo na intervenciju za brzim prodiranjem i većim zalaganjem u izvršavanju preuzetih obaveza.

226) O značajnim gubicima i teškoćama popune ustaških bojni u borbi govori sledeće. Ustaški pukovnik Servaci, preuzeo je na svoju ruku, mimo znanja Glavnog stožera, mobilizaciju ljudstva na prostoru pod svojom kontrolom radi popune ustaških bojni. Izveštavajući 4. februara o svojoj odluci on kaže: »Ovo je potrebno na slučaj da posle akcije saveznici napuste područje, kao i radi popune jedinica 4. djelatnog stajaćeg zdruga i 34. ustaške bojne, jer im se brojno stanje smanjilo« (AVII, k. 79, br. reg. 58/1-1). Dalje, on kao da se istovremeno i žali i pravda, pa kaže: »Kako dobrovoljno stupanje pod oružje nije urodilo plodom, uslijed prijetnje partizana, bio sam primoran izdati priloženu zapovijed.« Bilo je to i priznanje o velikom uticaju partizana i neuspehu pothvata za njihovo uništenje. Iz ove mobilizacije, on je nameravao ustrojiti tri ustaške pripremne bojne od po »4 satnije, satnija 228 vojničara« kojima bi se posle obuke popunile operativne ustaške bojne. Koliko se moglo ustanoviti, uspjelo im je ustrojiti samo jednu, 6. ustašku bojnu.

d) Dejstva posle prodora neprijatelja u Krbavsko i Koreničko polje

Posle višednevnih danonoćnih borbi po odvojenim pravcima sa ravnomerno podeljenim snagama, 2. lička brigada se 3. februara našla prikupljena na prostoru Krbavica - Trnavac - Turjanski. U operativnom pogledu ona se kompletna našla u pozadini neprijatelja sa zadatkom da aktivnim dejstvom veže što jače neprijateljske snage, štiteći istovremeno velike zbegove naroda. Nalazeći se u poluokruženju, a u izvesnom smislu i u okruženju, njene snage su se opet morale razvući oko toga ne malog prostora radi njegove zaštite, što je jako otežavalo grupisanje snaga za izvođenje manevara i snažnijih udara. Posle podne, 3. februara, 2. brigada je bila u ovom rasporedu. U rejonu Krbavice nalazili su se 1. i 2. bataljon, s tim da 1. bataljon kontroliše, a u slučaju potrebe posedne i brani, položaje: Pisačuša (k. 964, tt. 1103), Murgovača (k. 836) i Gradina (k. 827). Pravce od Čanka i Kozjana kontrolisao je patrolama. Ulevo od njega, nalazio se 2. bataljon na položajima: Mrsinj (k. 889, 1159, 1048, 731) i Mrsinj Grad (k. 1097). Ovi bataljoni su imali zadatak da određene položaje kontrolišu manjim delovima, a glavninu da odmaraju. Dalje ulevo, od Fundukova vrha (k. 964) pa do Homoljačkog Klanca (913), južnim obodom Homoljačkog polja, položaje je držao 3. bataljon sa pridatom četom 3. bataljona Ličkog partizanskog odreda. Dalje, prema Cudinom Klanacu, Babinom Potoku i Crnoj Vlasti, linijom Sječivica - V. Greda (k. 983) - Klanac - Hinići (k. 938) položaje su držali 4. bataljon i dve čete 3. bataljona Ličkog partizanskog odreda, sa štabom ovoga bataljona. Štab brigade nalazio se u Vujinovim Glavama.

Tog dana je štab brigade za političkog komesara 4. bataljona postavio Dušana Ratkovića, smenivši dotadašnjeg komesara Petra Bastu koji više nije mogao da obavlja dužnost. Nekoliko dana kasnije za komandanta ovoga bataljona postavljen je Mičo Obradović, a dotadašnji vršilac dužnosti Milanko Mihovilović upućen je, po zahtevu štaba korpusa, njemu na raspoloženje. Ovaj, u Gračacu više nego prepolovljeni bataljon i brojno je već bio popunjen do prvobitnog brojnog stanja (oko 250 boraca), paje i njegovo sređivanje i borbeno osposobljavanje bilo završeno. Valja zabeležiti da sa potpunom jedinica u nastaloj situaciji od početka ofanzive nije bilo poteškoća. Brojni raznovrsni aktivisti sa terena, muškarci sposobni za borbu koji se nisu nalazili u jedinicama, uključujući i dečake od 13 do 15 godina, svrstavali su se u jedinice pod oružje da bi se suprotstavili neprijateljskoj najezdi.²²⁷ Tako se, na primer, iz Široke Kule i Kuzmanovače do 11. februara dobrovoljno prijavilo oko 80 ljudi od 18 do 45 godina starosti.

Na drugoj strani, ovladavši rejonima Korenice i Bunića neprijateljske snage su se tokom 3. februara međusobno povezale i uspostavile dodir. Toga dana, oko sektora koji je branila 2. brigada, stajalo je deset jakih neprijateljskih bataljona od Bunića (tri bataljona), preko Korenice (šest bataljona), do Čudina Klanca (2. lovačka bojna), sa dve čete tenkova i tri divizionu artiljerije, što je znatno premašivalo snage jedne italijanske divizije. Istina, iz Korenice je prema Udbini odmah upućen 1. pešadijski puk »Re« sa 16. bataljonom »M« (četiri bataljona) sa četom tenkova i artiljerijom, koji je oko 20 časova 4. februara stigao na Udbinu. Pošto je i desna kolona divizije »Re«, sastavljena od jedinica divizije »Sasari« i ustaškog 4. zdruga (šest bataljona, tenkovi, artiljerija), posle petnaestodnevnih danonoćnih borbi, uspela potisnuti 3. brigadu u širem rejonu Pločanskog Klanca i Tušica i 3. februara ući u Udbinu, neprijatelj je ovladao Koreničkim i Krbavskim poljem. U vremenu od 3-eg do 5-og sve tri kolone divizije »Re« prikupile su se i međusobno povezale oko Krbavskog polja i u zahvatu komunikacije Korenica- Udbina. U tome vremenu su, zbog teškoća na pravcu Mazin - Lapac, iz sastava divizije »Re« izuzete sve jedinice »Sasari« i upućene u sastav svoje divizije.

227) Zb. V-12, d. 9, 39; AVII, k. 801, br. reg. 1/7, k. 420, br. reg. 2/1.

Izbijanjem na liniju Udbina - Korenica, mada sa znatnim zakašnjenjem od planiranog, 5. armijski korpus je znatno skratio front i bio u mogućnosti da prikupljenim snagama produži dejstva na preostali deo slobodne teritorije u Lici. Umesto toga, on razrađuje plan petnaestodnevnog »metodičnog i potpunog čišćenja« zone između pruge Vrhovine - Medak, i puta Prijeboj - Korenica - Udbina - Lovinac, u duhu naređenja komandanta armije od 29. januara, kome je 4. februara plan dostavio na uvid. Čišćenje je planirano da se obavi u tri faze sa naznačenim snagama.

Prva faza: 74. puk »Lombardija« (bez jednog bataljona) od Vrela, a 2. puk »Re« (bez jednog bataljona) i 34. ustaška bojna od Bunića, čiste zonu Kravice. U tome vremenu 1. puk »Re«, 16. bataljon »M«, 31. i 32. ustaška bojna (sada grupa »De Bonis« po imenu generala De Bonisa, pomoćnika komandanta italijanske divizije »Re«) razmestiće se na položajima Raduč - Lovinac - Ploča - Ljeskovac (tt. 811).

Druga faza: 74. puk (bez bataljona) iz Kravice, a četnici iz Vrhovine i Babina Potoka čiste zonu Turjanski, a 2. puk »Re« iz Bunića i dva bataljona 1. puka »Re« iz Ljeskovca čiste zonu Jagodnja - Breštane - Srednja Gora.

Treća faza: 2. puk »Re« i 34. ustaška bojna od Vrepa i dva bataljona 1. puka »Re« i dve ustaške bojne od Raduča i Ploče čiste zonu Vrebač - Mogorič. Istovremeno su jedan bataljon 1. puka i jedna ustaška bojna od Breštana imali da čiste zonu Breštane - Srednja Gora - Ploča.²²⁸⁾

Međutim, usled jakog i aktivnog otpora partizanskih snaga i sve jačeg pritiska Nemaca za većim zalaganjem snaga u prodiranju ka Uni, od plana se u bitnim pitanjima moralo odstupiti pre nego što se pristupilo njegovom izvršavanju, tako da je od njega ponešto ostvareno.

U toku 4. februara, veća grupa četnika provukla se iz Vrela kroz Mrsinj prema Vujinovima Glavama, između 2. i 3. bataljona, ali je brzom intervencijom ovih jedinica odbačena nazad. Istog dana uveče 1. četa 1. bataljona uznemiravala je neprijatelja u Buniću, a 4. bataljon je postavio zasedu između Donjeg i Gornjeg Babina Potoka u koju je neprijatelj naišao. Toga dana štab brigade je obavešten da treba prebaciti jedan bataljon sa minobačem u rejon Visuća radi pojačanja tamošnjih snaga u odbrani pravca prema Donjem Lapcu. A on je, upravo u to vreme, svoj položaj ocenjivao veoma ozbiljnim i teškim. Očekujući masovan napad od Bunića i Korenice, on je sa puno razloga ukazivao na nedovoljnost snaga da odbrane povereni im prostor, tražeći instrukcije šta da radi sa velikim zbegovima naroda i kuda da se probija ako se ne bude mogao održati. Stoga je i slanje ovoga bataljona odloženo. U to vreme neprijateljske snage iz Bunića i Korenice »čistile« su, u stvari pljačkale i palile okolna sela. Ovoga dana 2. puk i 34. ustaška bojna čistile su Divoselo, Salamunić, Čorkovo Selo i Pišac (sada Krava) i kod k. 631 u Kravskom polju došli su u vezu sa delovima 1. puka »Re« od Udbine.²²⁹⁾

Narednog dana bataljoni su bili u istom rasporedu, preduzimajući raznovrsna aktivna dejstva. Tako je 1. bataljon, ostavivši jednu četu u Kravici, pokušavao sa dve čete da napadne neprijatelja koji se kretao od Bunića prema Debelom Brdu, jedan vod 2. bataljona bio je upućen na Ljubovo radi zaštite naroda u zbegovima i postavljanja zaseda na putu. Treći bataljon je demonstrirao napad na neprijateljsku posadu u Homolju, patrolama izviđao Belu Reku, Plitvički Ljeskovac i Uvalicu, utvrdivši da tamo nema neprijatelja. Četvrti bataljon, pošto su mu dve čete povučene u brigadnu rezervu u Živulju, manjim delovima uznemiravao je neprijatelja u Gornjem i Donjem Babinu Potoku.

228) Zb. V-II, dok. 222; V-12, dok. 102, 116, 126, 127, 132, 137.

229) Zb. V-12, d. 13, 18, 19, 89, 118, 122; V-13, d. 50

Pripremajući se za čišćenje planiranog prostora, trupe divizije »Re« našle su se 5. februara u ovome rasporedu:

- 151. pešadijski puk »Sasari« (do tada desna kolona »Re«) nalazio se na pravcu Udbina - Lapac, da bi već sutradan bio usmeren pravcem Udbina - Bruvno u sastav svoje divizije;

- 1. puk »Re« sa 16. bataljonom »M« na prostoru Čojluk - Mutelić u pokretu da, prema planu, zauzme liniju Ljeskovac (tt. 811) - Ploča - Lovinac - Raduč, zajedno sa ustaškim 4. stajaćim zdruhom;

- glavnina 2. puka »Re« sa 34. ustaškom bojnom nalazila se u rejonu Bunića, održavajući dodir sa 1. pukom u rejonu Pišača;

- 74. pešadijski puk »Lombardija« (bez jednog bataljona) u Korenici, a četnička formacija u Vrelu;

- 2. lovačka bojna na osiguranju puta Babin Potok - Homoljac.²³⁰⁾

Sutradan su jaki delovi 2. puka i 34. ustaške bojne, uz podršku pet tenkova, povelili napad od Bunića na Krbavicu. Položaje Murgovača (k. 863) - Gradina (k. 827) branila je 3. četa 1. bataljona, koja se samoinicijativno sa Gradine povukla na Murgovaču, pa su manji delovi uz tenkove upali u selo i plamenobacačima zapalili 12 kuća i 8 štala. U međuvremenu, neprijatelj je zauzeo i Murgovaču zbacivši četu 1. bataljona, ali je zaustavljen i odbačen. Protivnapadom 1. bataljona neprijatelj je uveče izbačen iz sela, a tokom noći i sa Murgovače. Koordinirano sa ovim napadima i četnici su se povukli padinama Mrsinja, ugrozivši Baljkušu, ali su i oni odbačeni. Tako je pokušaj čišćenja Krbavice i u začetku propao, uglavnom zbog toga što je izostao napad 74. puka iz Korenice, kako je bilo planirano, a koji je morao biti upućen na novi planom nepredviđeni zadatak.²³¹⁾ Time je ceo plan čišćenja bitno poremećen, čim se pristupilo njegovom izvršenju.

Ne uspevši u čišćenju Krbavice 2. puk i 34. ustaška bojna proveli su naredna tri dana u raščišćavanju sela u Krbavskom polju - Šalamunića, Svračkova Sela, Podlapca, Debelog Brda i ostalih.

Pošto je 74. puk 7-og napustio Korenicu i zanoćio u Gornjem Babinom Potoku, 3. bataljon je odmah za njim zaposedao Pogledalo i Homoljački Klanac, a u toku 8-og sa dve čete zaposeo je Končarev Kraj održavajući borbeni dodir sa neprijateljem u rejonu Čudin Klanac. Noću 7/8. februara 1. bataljon je upućen na Ljubovo da dejstvuje po komunikaciji, jer se procenjivalo da neposredno sledi neprijateljsko povlačenje ovim pravcem. U Krbavici, na odmoru a istovremeno i u rezervi, zadržan je 2. bataljon, a u rejonu Turjanski i dalje je bio 4. bataljon i dve čete 3. bataljona Ličkog partizanskog odreda. U toku 8-og, umesto odstupajućih kolona, naišla je preko Ljubova jača ustaška patrola koja je razbijena a nešto oružja je zaplenjeno, pa je 1. bataljon i sledeću noć proveo na Ljubovu, ali ništa nije nailazilo. Međutim, neprijatelj se 8. februara iz Bunića uputio prema Podlapcu u pljačku i paljevinu sela na zapadnom obodu Krbavskog Polja. I ovaj pokret je štab brigade pogrešno ocenio kao povlačenje, pa je noću 8/9. februara uputio 2. bataljon sa zadatkom da ga pretekne i da mu posedaanjem pogodnih položaja oteža izvlačenje, ako ne pre ono na Pločanskom Klancu. Ujutro, 9-og, kada je bataljon dostigao Laudonov Gaj i južnu ivicu Šalamunića (k. 660) susreo se sa neprijateljem u povratku, pa se odmah razvio za borbu. Jednom četom posednute su kuće Njegovani i šanac u Laudonovu Gaju, drugom četom posednuta su brda iznad sela, a jedna četa je isturena u osiguranje prema Svračkovu Selu. Neprijateljeve kolone u zahvatu puta puštene su na bliska odstojanja i dočekane vatrom. Borba se oteglala ceo dan. Pred veče je sa Ljubova pristigao i 1. bataljon i sadejstvovao 2. bataljonu sve dok se neprijatelj nije povukao u Bunić. Potom

230) Zb. V-12, d. 19, 89, 122, 125, 126; V-13, d. 50; AVII, k. 18, br. reg. 5/1-33, 5/1-50.

231) Na zahtev Nemaca da osiguraju put Slunj-Bihać, puk je 7. februara prebačen u Gornji Babin Potok. Sledećeg dana krenuo je u raščišćavanje pravca Čudin Klanac - Prijeboj - Bihać ili. februara stigao u selo Debeli Lug - Zeljava na novi zadatak, prekinuvši svaki dodir sa 2. brigadom.

se tokom noći 2. bataljon prebacio u selo Debelo Brdo, a 1. bataljon se posle uz nemiravanja neprijatelja u Buniću prebacio severoistočno od Bunića.

Ujutro, 10. februara, brigada je bila u ovakvom rasporedu: 1. bataljon sa jednom četom u Kozjanu kontrolisao je pravac Bunić - Čanak, a sa dve čete držao Pisačušu (k. 964, tt. 1103) i Javornik (k. 964); 2. bataljon je držao Krivu Dragu, Dragaševo Selo i Gradinu (k. 827) u nameri da se zaštite ova sela i neprijatelju spreči prodor ka Korenici i Debelom Brdu. Sa dve čete 3. bataljon je bio u Homoljačkom Klancu sa jednim vodom u izviđanju pravca Čudin Klanac - Plitvički Ljeskovac, dok je jednu četvu imao na Pogledalu. U rejonu Turjanskog i dalje su bili 4. bataljon i 3. bataljon Ličkog odreda, bez jedne čete, koja je u to vreme bila na Ljubovu. Nemajući uvida u kretanje neprijatelja, štab brigade se u toku 9-og nosio mišlju da sa ova tri bataljona (3, 4. i 3. ličkog odreda) napadne neprijatelja na Čudinom Klancu, ne znajući da već tada tu nije bilo neprijateljskih vojnika, osim četnika u Gornjem Babinom Potoku, iz koga ih je 3. bataljon proterao 10. februara.²³²¹

U svom izveštaju, štab 1. hrvatskog korpusa, pored ostalog, kaže da se »u ovim akcijama (od početka ofanzive do 8. februara - D.O.) istakao bataljon 'Stojan Matić' i bataljon 'Mićo Radaković'. Od komandnog osoblja naročito se istakao komandir čete 'Mićo Radaković' drug Jovan Sadžak koji je svojom hrabrošću i hladnokrvnošću, te vešt看im vojničkim rukovodstvom nanio sa svojom četom velike gubitke neprijatelju«. Tih dana je komandant 1. bataljona Dragan Rakić preuzeo dužnost zamenika komandanta brigade, a dužnost komandanta 1. bataljona preuzeo je Milan Sever, dotada operativni oficir brigade.

Pošto je i poslednje delove 74. puka ispratila prema Prijeboju, 2. lovačka bojna je tokom 9-og napustila položaje Babin Potok - Čudin Klanac i povučena u Otočac u rezervu divizije »Re«, ostavivši samo četnike u Babinu Potoku. Time je nestalo pritiska na sektor 2. brigade, mada je još u rejonu Bunića bila jaka grupacija »Pederzani«. Vrativši se od Pišača i Svrčkova Sela, 2. pešadijski puk (bez bataljona) i 34. ustaška bojna prekonačili su u Buniću i 10. februara oko 8 časova otpočeli nastupanje preko Debelog Brda prema Plješevici, da bi udovoljili zahtevu Nemaca za čišćenjem ove planine. Pošto su odbacili 2. bataljon sa već pomenutih položaja, oni su zauzeli Debelo Brdo uz sadejstvo 16. bataljona »M« i 31. ustaške bojne koji su od Udbine preko Jošina dejstvovali u bok 6. primorsko-goranske udarne brigade, odbacivši je na padine Plješevice u rejonu Pećani - Gorica (k. 751, 631). Sutradan je ova grupacija, savladavši izvestan otpor u rejonu Gorice, produžila nastupanje preko Grabušića i Bjelopolja prema Plješevici. Prateći kretanje neprijatelja od Bunića prema Gorici, štab brigade je u Krbavici zadržao jednu četvu 1. bataljona, a bataljon uputio za neprijateljem. Čim je neprijatelj 11-og ujutro krenuo uz Goricu, upućen je 1. bataljon (bez čete) sa jednom četom 2. bataljona da ga napada sa leđa i boka gde mu se ukaže prilika, dok je 2. bataljon (bez čete) upućen preko Vrpila da jednom četom zaposedne Rudince (k. 771) a jednom Galovac (tt. 928) sa zadatkom da dejstvuje neprijatelju u bok ukoliko nastupi prema Korenici. No, svi ovi napori su uglavnom ostali bez rezultata, jer je neprijatelj imao drugačiji smer dejstva od očekivanog. Čim je dostigao Bjelopolje neprijatelj se uputio u čišćenje Plješevice u pravcu Delića Stanova, gde je naišao na otpor jedinica 6. brigade i bio suzbijen, pa se iste večeri povratio u Bjelopolje. Sledećeg dana, 12. februara neprijatelj menja pravac i nastupa prema prevoju Škipina (k. 1212), gde nije bilo partizanskih snaga, pa oko 16 časova bez otpora izbija na razvode, pobivši uz put 105 lica. Ovde je ova grupa trebalo da se sretne sa 137. legijom crnih košulja koja je imala da čisti Plješevicu od Zavolja, ali do toga nije došlo. Grupacija se iste večeri vratila u Bjelopolje. Na-

²³²¹ Zb. V-12, d. 13, 19, 26, 28, 33, 34, 89; V-13, d. 50; AVII k. 801, br. reg. 4/6, k. 79, br. reg. 12/2. k. 19, br. reg. 9/1-49.

rednog dana ova grupacija je prebačena na pravac Udbina - Donji Lapac, pa je 14. februara stigla u rejon Tuka, čime su okončana sva borbena dejstva na širem prostoru Korenice. U međuvremenu su 1. puk »Re«, 16. bataljon »M«, 31. i 32. ustaška bojna (grupacija »De Bonis«) čistili prostor u zahvatu komunikacije Udbina - Ploča - Lovinac - Raduč. Prema tome, plan o petnaestodnevnom »temeljitoj i potpunom čišćenju« prostorijske sveo se na čišćenje komunikacije Korenica - Udbina - Lovinac koji već tada gotovo niko nije ni branio.²³³

U međuvremenu, dok su 1. bataljon (bez čete) i 2. bataljon bili orijentisani prema grupaciji »Pederzani«, ostale snage 2. brigade bile su 11. februara u sledećem rasporedu: četa 1. bataljona imala je jedan vod u Krbavici, jednim vodom izviđala je pravce prema Kozjanu i Čanku, a jednim vodom prema Podlapači, Svrčkovom Selu i Mekinjaru. U Homoljcu se na odmoru nalazio 3. bataljon sa osiguravajućim delovima na Pogledalu. U rejonu Turjanski, položaje prema četnicima u Donjem Babinu Potoku i Crnoj Vlasti držale su dve čete 3. bataljona Ličkog partizanskog odreda i dve čete 4. bataljona, dok je jednu četvu imao na Čudinom Klancu sa jednom desetinom u Homoljačkom Klancu. Naredne noći četa 4. bataljona iz Turjanskog vršile su demonstrativni napad na železničku stanicu Vrhovine, italijansku posadu na Panosu (k. 1074) i na Crnu Vlast. Toga dana se u rejonu Uvalice, privremeno pod komandom 2. brigade, nalazio 3. bataljon 14. primorsko-goranske brigade sa jednom četom u Konačarevu Kraju. Jedna četa 3. bataljona Ličkog odreda i dalje se nalazila na Ljubovu, gde je kontrolisala i izviđala puteve Široka Kula - Bunić i Kuzmanovača - Perušić. U toku 9. februara, kada je 1. bataljon bio na putu prema Salamuniću, oko 15 časova njeni delovi su ometali kretanje jedne kolone od oko 150 ustaša, domobrana i oružnika sa mnogo zaprežnih vozila, koja je iz Gospića preko Ljubova upućena u Podlapac radi evakuacije »tamošnjeg ustaški svjesnog pučanstva«.²³⁴

U toku 12. februara, dok je 2. pešadijski puk izbijao na Skipinu ostavivši 34. bojnu u Bjelopolju i povraćen unazad, u pomoć 6. brigadi za odbranu pravaca prema Kamenskom i Bijelim Potocima, gde su bile bolnice, skladišta i radionice, prebačeni su noću u Frkašić 1. i 2. bataljon 2. brigade, pod komandom Dragana Rakića, zamenika komandanta brigade. Toga dana temperatura u Bjelopolju i Udbini iznosila je minus 8 stepeni C. Kako se neprijatelj iz Bjelopolja sutradan ujutro, uputio odmah preko Gorice prema Udbini, bataljoni su naredna dva tri dana iskoristili za odmor i sređivanje jedinica. Udovoljavajući zahtevima Nemaca, 5. armijski korpus je pomerao težište borbenih dejstava na pravac Gračac - Gornji Lapac, gde su se zametnute višednevne, obostrano uporne i žestoke borbe. Zapravo, teškoće i neizvesnosti pred kojima su se nalazile trupe divizije »Sasari« u rejonu Gornji Lapac - Zuleševica, primorale su komandanta 5. armijskog korpusa na ubrzano prebacivanje 2. puka »Re« i 34. ustaške bojne na pravac Udbina - Donji Lapac, da bi olakšao njihovu situaciju.

Grupacija »Pederzani« (2. puk i 34. bojna) izbila je u rejon Tuka u 15.30 časova 14. februara. Time je pravac prema Donjem Lapcu, koji je oko Tuka branio i zatvarao 4. bataljon »Krbava« 3. ličke brigade, postao neposredno jako ugrožen. Uočivši ovu opasnost, Glavni štab Hrvatske je odmah rešio da znatno pojača odbranu ovoga pravca u rejonu Kuka (tt. 1172) sa dva bataljona 2. ličke brigade i jednim bataljonom 6. goranske brigade. No, kako ćemo videti, opasnost je kasno uočena, odluka je bila zadocnila, pa je i manevar snagama, iz objektivnih raz-

233) Zb. V-12, d. 34, 39, 89, 128, 132, 137, 145; V-13, d. 50; AVII, k. 18, br. reg. 12/2, k. 801, br. reg. 4/6.

234) Zb. V-12, d. 137, 145; AVII, k. 18, br. reg. 11/1-23, k. 19, br. reg. 9/1-50, 9/1-9. U vezi s tim, ustaški pukovnik Servaci - ZAPOLI, izvestio je: »Trodnevni boravak u Podlapcu osvjedočio me o nemogućnosti zaštite tamošnjeg ustaški svjesnog pučanstva. Odredio sam i provodim ispražnjivanje cjelokupnog katoličkog pučanstva iz vlastite pobude na molbu samog pučanstva u okolici Gospića.« Evakuacija je izvršena 11-og i 12-og preko Udbine - Ploče - Medak u Gospić.

loga (veliko odstojanje, izlomljeno planinsko zemljište sa dubokim snegom), jako zakasnio, tako da je neprijatelj sve to svojim dejstvima preduhitrio, i bez većih teškoća prodro u Lapac, po inače veoma nepodesnom i teško savladivom zemljištu. U toku 14. februara 3. bataljon 2. brigade nalazio se u Krbavici, a 4. bataljon i 3. bataljon Ličkog partizanskog odreda (bez čete na Ljubovu) nalazili su se na položajima Turjanski - Babin Potok.

U toku 15. februara 1. bataljon 2. brigade iz sela Frkašić marševao je prema Kuku (tt. 1172), uglavnom po rdavom vremenu pravcem Frkašić - Pečani - Jašani - Tišma Varoš - Kuk, pa je dockan, tek sutradan, izbio u rejon Kuka (tt. 1172). Usled pogrešno shvaćenog, ili možda nejasno postavljenog zadatka, on je nenaišavši na neprijatelja u rejonu Kuka, produžio u selo Dnopolje gde je 16-og uveče zanoćio. Nejasno iz kojih razloga, 2. bataljon je iz Frkašića prema Visuću i Kuku krenuo tek sutradan, 16. februara, i to putem preko Gorice i Jošana prema Tišma Varoši u Visuću. Uveče, padom mraka, u Jošanu gaje zahvatila snažna mećava, jaka bura i vejavica, tako da je tokom noći sa mnogo muke i lutanja jedva stigao u odredište sa prozeblim i izmorenim ljudstvom. Na drugoj strani, grupacija »Pederzani« je sa četom tenkova, bez oklevanja, 15-og ujutro produžila glavnim snagama nastupanje prema Donjem Lapcu. Savladavši otpor i odbacivši 4. bataljon 3. brigade iz rejona Tuka, ona je istog dana preko Kuka stigla u Donji Lapac, ne nailazeći više na otpor.

U toku 16. februara palili su i pljačkali mesto Donji Lapac i sela oko njega, a u 14 časova su motorizovani delovi ove grupacije stigli u Gornji Lapac i spojili se sa trupama divizije »Sasari«. Istog dana, jedan bataljon ove grupacije palio je i pljačkao zaseoke Potkraj i Potkrčanu u Visuću. Sutradan, po snegu dubine 10 do 150 santimetara i temperaturi ispod nule, pešadijske snage ovoga puka krenule su iz Donjeg Lapca, preko sela Oravac i Kuka, nazad prema Udbini gde je jedan bataljon sa ojačanjima stigao istog dana uveče, dok je jedan bataljon zakonačio u rejonu Kosanovića Gaj. U tome rejonu pristigao gaje 1. bataljon 2. brigade, a već je u rejon Visuća pristigao i 4. bataljon 6. primorsko-goranske brigade. Ova dva bataljona su ujutro, 18. februara, ne usklađeno napali italijanski bataljon koji je konačio u Kosanovića Gaju. Uistinu, svrsishodan napad je izvela samo jedna četa primorsko-goranskog bataljona na jednu auto-kolonu, nanevši neprijatelju znatne gubitke i zahvativši nešto oružja i opreme, pre nego što se po pritiskom povukla. Ipak, ovom prilikom je izbačen iz stroja 21 neprijateljski vojnik. Usled ove akcije, komandant divizije »Re« stavio je pod istragu zapovednika 34. ustaške bojne, koja je imala da obezbedi ove položaje ali ih je samovoljno napustila i tako nije obezbedila nesmetano povlačenje ostalih snaga. I 2. bataljon 2. brigade je nastojao da na putu između Visuća i Udbine, tokom 17. februara, postavi zasedu ali je sve ostalo na pokušaju. On je 18-og prebačen u Potkrčanu, a potom je poseo Ivanov vrh (k. 1093) i kose iznad Mutelića sa ciljem da spreči eventualno nastupanje neprijatelja prema Bruvnu. Istog dana je i 1. bataljona prebačen u rejon Kurjak - Srednja Gora radi napada na neprijateljske kolone prilikom povlačenja prema Ploči. Pošto se i 2. bataljon tokom dana prebacio na komunikaciju prema Ploči, oba bataljona su pokušavala, samostalno i neusklađeno, da napadnu neprijateljske kolone. No, usled efikasnog obezbeđenja svi ti naponi su ostali bez rezultata.²³⁵

U toku 20. februara, ova dva bataljona su upućena u rejon sela Cerovci da napadaju neprijateljske kolone u povlačenju iz Mazina ka Gračacu. Toga dana 4. bataljon je i dalje držao položaje u Turjanskom prema Donjem Babinom Potoku i Crnoj Vlasti, a 3. bataljon se nalazio u rejonu Krbavica na odmoru. Ne mo-

235) Zb. V-12, d. 153, 156, 155, 161, 166, 168; V-13, d. 50; AVII, k. 19. br. reg. 4/1-26, 5/1-17. Mada italijanski izveštaj (zb. V-12, d. 166) pominje 31. ustašku bojnu u rejonu Kosanovića Gaja, rekonstrukcija situacije i ustaška dokumentacija sugerišu da se radilo o 34. ustaškoj bojni.

gavši iz Cerovca dejstvovati po komunikaciji, bataljoni su sutradan pomereni u rejon Rudopolje, gde su 22. feburara došli u sukob sa nekim četničkim formacijam. Narednih dana, sve do 25. februara, oni su intenzivno izviđali neprijateljske pokrete, ali usled dobrog obezbeđenja komunikacije nije im se ukazala prilika za napade. Pošto su se 25-og uveče i poslednji neprijateljski delovi iz Bruvna povukli u Gračac, njihovo dalje bavljenje na ovome prostoru postalo je izlišno, pa su se oni narednih dana prikupili u rejonu Vrebac - Barlete, da bi se do 1. marta pomerili u rejon Čanak - Kuzmanovača.

U međuvremenu, dok su 1. i 2. bataljon ovih desetak dana dejstvovali odvojeno, ostali bataljoni 2. brigade bili su u već pomenutim rejonima, uglavnom na odmoru uz neophodna osiguranja ali bez značajnijih borbenih dejstava. Istina, 4. bataljon je 22. februara manjim delovima proterao četnike iz zaseoka Bogdanovići u Crnoj Vlasti, a jednim vodom je pretresao zaselak Grbići gde je uhvatio dva četnika, nešto oružja i municije. Tih dana je iz sastava brigade izašao i 3. bataljon Ličkog partizanskog odreda koji se sve vreme neprijateljske ofanzive nalazio u njenom sastavu. Tokom 25. februara, a najkasnije 26-og ujutru, u rejon Sertić Poljana upućen je 3. bataljon 2. brigade sa zadatkom da obezbedi prolaz izbeglicama iz Korduna i Banije koji su se tih dana, iz Bosanske krajine, ovim pravcem masovno vraćali na svoja spaljena i uništena ognjišta.

Povlačenje neprijateljskih trupa u polazne rejone od Gračaca do Vrhovina, iz kojih su pre mesec dana otpočele nastupanje, označilo je kraj i potpuni slom neprijateljske operacije »Vajs« u Lici. Desilo se to u vreme kada su borbe na Neretvi ulazile u svoj dramatični tok. Započeta ambiciozno, sa višestrukom nadmoćnosti u živoj sili i apsolutnoj prevlasti u borbenoj tehnici i opremi, operacija »Vajs« u Lici nije ni delimično ostvarila nijedan od planiranih ciljeva, mada su uložili mnogo napora i žrtava. Ništa nisu očistili ni pasivizirali, nijednu partizansku jedinicu nisu uništili ili bar rastrojili. Na drugoj strani partizanske snage, konkretno 6. i 8. divizija i primorsko-goranske brigade, uz masovnu i svestranu pomoć naroda u hrani i odeći, evakuaciji i zbrinjavanju ranjenika, osmatranju i izviđanju neprijatelja, stoički su izdržale sve neprijateljske masovne udare i nastaje, mudrom taktikom i gipkošću u dejstvima efikasno su suzbijale njegove manevre i osujećivale njegove namere. Koristeći se masovnim protivnapadima i drugim aktivnim dejstvima, neprijatelju je oduzimana inicijativa, zadavani uzastopni udarci i nanošeni ozbiljni gubici. Iz tih teških, jednomesečnih danonoćnih borbi, po dubokom snegu i veoma niskim temperaturima, sve partizanske jedinice, mada sa ozbiljnim gubicima, izašle su znatno ojačane vojnički, moralno i politički. Događaji su učinili vidovitim pukovnika Zanussia, pomoćnika načelnika štaba 2. armije, koji je u svome referatu komandantu armije generalu Roati, pre početka nastupanja, na osnovu iskustava i argumentovano, skeptično ocenjivao izgled i mogućnosti uspešnog ostvarivanja postavljenih ciljeva operacije. Svoja razmatranja on je sintetizovao ovako: »Sve u svemu operacije koje su nam naređene više su nego sumnjive, praktične koristi, a nisu lake«. Pa odmah zatim: »Ali gde nam se ispreči visok sneg i uopšte jaka hladnoća i dugotrajno nevreme, mi i saveznici, ili nećemo napraviti ni koraka dalje, ili ćemo se izložiti opasnostima i porazima koji bi - ne ustručavam se da kažem - bili ozbiljni.«²³⁶¹ Očigledno, ova tačna prognoza mu je mogla biti i jedina satisfakcija.

Usled nedostatka preciznih podataka ne može se tačno utvrditi kolike je gubitke pretrpela divizija »Re« u borbama sa 2. brigadom, ali se sigurno penju na stotine ljudi, dok su celokupne snage 5. armijskog korpusa, prema njegovim izveštajima, imale oko 1400 mrtvih i 2700 ranjenih, sa masom izgubljenog naoružanja i opreme.²³⁷¹ Gubici 2. brigade do 8. februara bili su: 21 poginuo, 110 ranje-

236) Zb. V-I 1, dok. 129.

237) Zb. V-I 1, dok. 12, 13.

no i 9 nestalo, kasnije nisu posebno zabeleženi. U njenom sastavu 3. bataljon Ličkog odreda imao je u celoj ofanzivi 4 poginula i 28 ranjenih, a 6. divizija sa Ličkim odredom ukupno 165 mrtvih i 384 ranjenih.²³⁸⁾

Nije naodmet pomenuti još neke poteškoće koje su, pored danonoćnog rvanja sa daleko nadmoćnijim neprijateljem, pratile 2. ličku brigadu u toku 4. neprijateljske ofanzive. U izveštaju od 12. februara o stanju SKOJ-a u brigadi nalazimo i ove podatke, da ima 326 članova SKOJ-a, a da je već dotada ranjeno 65 i poginulo 5 skojevaca, zatim daje politički rad jako otežan pošto su borci stalno na položajima i da ima slučajeva dezerterstva. Stoga se radi više pojedinačno u tumačenju neprijateljskih namera da razbije našu vojsku, čitaju se radio-vesti i popularišu uspesi Crvene armije. Iz 4. bataljona, kaže izveštaj, dezertirao je rukovodilac SKOJ-a, koji je bio i član Partije, sa još dvojicom boraca, dok u ostalim bataljonima dotada još nije bilo tih pojava. Neprijatelj je zaista činio sve, upotrebljavajući sva sredstva, da uzdrma i razbije brigadu. Dok su Italijani, uz pomoć ustaško-domobranskih bojni, naprezali sve borbene efektivne da vojnički slome i unište, ili bar oslabe i razbiju, brigadu, dotle su četnici nastojali da prodiru u njene redove i da unutrašnjom subverzijom potpomognu i pospeše postizanje željenog cilja. No, i tome podmuklom udaru brigada se uspešno oduprla. Grupa, od desetak kolebljivaca i malodušnika, na vreme je onemogućena u svojoj izdajničkoj nameri.²³⁹⁾

238) Zb. V-12, d. 89, V-13, d. 5.

239) AVII, CK HRV, film 35/14, k. 420/1, br. reg. 3/1-52.